

ETHNOLOGHIA ON-LINE

Ετήσιο Επιστημονικό Ηλεκτρονικό Περιοδικό
Εκδοτική Επιμέλεια: Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας
An Annual Scholarly Electronic Journal
Published by the Greek Society for Ethnology

Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς

Συγγραφέας - Author: Στυλιανή Λέτσου

Πηγή - Source: Ethnologia on-line, Vol.: 2, Οκτώβριος 2011 (σσ.: 1-43) - October 2011 (pp.: 1-43)
Εκδοτική Επιμέλεια: Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας - Published by: The Greek Society for Ethnology

www.societyforethnology.gr

Επικοινωνία - Contact: societyforethnology@yahoo.com

Stable ULR:

http://www.societyforethnology.gr/site/pdf/Kratos_mouseia_kai_emporevmatopoiisi_tis_ethnikis_klironomias.pdf **Δευτέρα 3 Οκτωβρίου 2011 - Monday 3, October 2011**

Τα άρθρα που κατατίθενται στο *Ethnologia on line* αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων τους. Άρθρα του *Ethnologia on line* που μεταφράζονται ή επανατυπώνονται αλλού οφείλουν να παραπέμπουν στην πρωτότυπη δημοσίευση.

Articles submitted to the journal are the intellectual property of the writer. Translations or reprints of articles from *Ethnologia On Line* should refer to the original publication.

Το ηλεκτρονικό περιοδικό *Ethnologia on line* αποτελεί ετήσια επιστημονική έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Εθνολογίας και εκδίδεται παράλληλα με το έντυπο περιοδικό σύγγραμμα *Εθνολογία*. Στόχος του είναι να προβάλει το θεωρητικό και επιστημονικό υπόβαθρο μελετών που άπτονται του γνωστικού αντικείμενου της Ανθρωπολογίας και της Εθνολογίας και να δώσει την ευκαιρία σε επιστήμονες εθνολόγους και ανθρωπολόγους άμεσης παρουσίας της δουλειάς τους.

The electronic journal *Ethnologia On Line* is an annual scholarly publication of the Greek Society for Ethnology, distinct from its annual printed journal *Ethnologia*. Its aim is to stimulate and promote discourse in the disciplines of Anthropology and Ethnology with an emphasis on issues of theory and methodology, while also giving anthropologists and ethnologists a venue to present their work speedily.

ISSN: 1792-9628

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια σύγχρονη προσέγγιση του ζητήματος της αξιοποίησης της εθνικής κληρονομιάς σήμερα από τα αντίστοιχα έθνη-κράτη. Τα έθνη συνιστούν φαντασιακές κοινότητες με συλλογικές αναφορές σε μύθους ή «επινοημένες παραδόσεις». Γεννήθηκαν για να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένους σκοπούς, αλλά από τη στιγμή που υπάρχουν, επηρεάζουν και μορφοποιούν τις ανάγκες τους μέσω των μύθων τους. Ένα έθνος συγκροτείται μέσα από τη συλλογική μνήμη ενός κοινού παρελθόντος, το οποίο διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στη συγκρότηση, διαμόρφωση, αναδιάρθρωση και ενδυνάμωση του συμβολικού περιεχομένου του. Σήμερα τα έθνη επιλέγουν να προβάλουν με διάφορους τρόπους τα ιδιαίτερα πολιτισμικά τους στοιχεία, έτσι ώστε να προσελκύσουν ολοένα και περισσότερους επισκέπτες μέσω της οργάνωσης και λειτουργίας εθνικών μουσείων και ποικίλων εκθέσεων, και κατά αυτόν τον τρόπο, να αυξήσουν και τον τουρισμό και επομένως, την εθνική οικονομία. Ωστόσο, κανείς δεν γνωρίζει που βρίσκεται η αλήθεια και τι από όλα αυτά που παρουσιάζονται αποτελούν απλώς μια «κατασκευασμένη» αλήθεια. Μήπως στα μουσεία αυτά προβάλλονται μόνο όσα υπηρετούν συμβολικά τη διαμόρφωση μιας εικόνας εθνικού μεγαλείου, αποκρύπτοντας αυτά που το έθνος αδυνατεί να ομολογήσει στον επισκέπτη, αλλά ακόμη και στον εαυτό του από *άλγος* ή *όνειδος*; Ο εθνικός λόγος άλλωστε συχνά αποφεύγει να αναφέρεται σε γεγονότα που έχουν «τραυματίσει» το έθνος. Σε κάθε περίπτωση τα εθνικά μουσεία αποτελούν επίσημους διαλόγους με το παρελθόν. Επιχειρούν την κατασκευή και αφήγηση μιας ιστορίας, ενώ παράλληλα, λειτουργούν και ως καθαρά εμπορικές επιχειρήσεις. Αυτή η «εμπορευματοποίηση της κληρονομιάς» (commercialization of national heritage) υποστασιοποιεί το έθνος. Εν κατακλείδι, η εργασία μελετά τον ρόλο που παίζουν το κράτος, τα μουσεία αλλά και οι οικονομικοί (εμπορικοί) παράγοντες σε αυτή τη διαδικασία υποστασιοποίησης του έθνους μέσα από παραδείγματα που δεν προέρχονται μονάχα από την Ελλάδα αλλά και από άλλα μέρη του κόσμου.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ:

Κράτος, μουσεία, εμπορευματοποίηση, εθνική κληρονομιά, έθνος, υποστασιοποίηση, «επινοημένες παραδόσεις».

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Κοιτάζοντας πίσω στον χρόνο ... μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, γίνεται εμφανές ότι παρά την τεράστια κοινωνική μεταβολή και τη δημοσίευση αποκαλυπτικών εγγράφων και τον καταγισμό απομνημονευμάτων, ο βραχύβιος δημόσιος αναστοχασμός επί της εμπειρίας του κομμουνισμού και, ιδίως, της κρατικής καταπίεσης απέτυχε να επιφέρει μία θεσμική μεταβολή ... Το συλλογικό τραύμα του παρελθόντος αναγνωρίστηκε ελάχιστα, ή αν αναγνωρίστηκε, ο καθένας θεωρήθηκε ως ένα αθώο θύμα ή ως ένα γρανάζι στο σύστημα που απλά ακολουθούσε εντολές. Η εκστρατεία για την ανάκτηση της μνήμης έδωσε τη θέση της σε μία νέα λαχτάρα για το φανταστικό ανιστόρητο παρελθόν, την εποχή της ομαλότητας και της σταθερότητας. Αυτή η μαζική νοσταλγία είναι μια μορφή εθνικής κρίσης μέσης ηλικίας. Πολλοί λαχταρούν την παιδική τους ηλικία και νεότητα, προβάλλοντας προσωπικές συναισθηματικές αναμνήσεις πάνω σε μία ευρύτερη ιστορική εικόνα και συμμετέχοντας συλλογικά σε μία επιλεκτική λήθη.

– Svetlana Boym, *The Future of Nostalgia* (Boym 2001:58)

Το 2003 χρειάστηκε να επισκεφτώ εκτάκτως το Βουκουρέστι, δίχως να έχω προετοιμάσει ένα πρόγραμμα αναψυχής για τον ελεύθερο χρόνο μου. Γνωρίζοντας αρκετά καλά την ιστορία της Ρουμανίας και τρέφοντας ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την κομμουνιστική περίοδο των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, αναζήτησα καταρχήν το μουσείο κομμουνισμού της πόλης, σαν αυτά που συναντά κανείς συνήθως στο κέντρο κάθε πρώην κομμουνιστικής πρωτεύουσας των Βαλκανίων.¹ Στις ερωτήσεις

¹Θα ήθελα να αναφέρω λίγα λόγια σχετικά με το κομμουνιστικό παρελθόν της Ρουμανίας, το οποίο παρουσιάζει ορισμένες αξιόλογες διαφοροποιήσεις αλλά και ιδιαιτερότητες σε σύγκριση με τα κομμουνιστικά καθεστώτα που αναπτύχθηκαν σε άλλες χώρες. Τον Δεκέμβριο του 1947 ο βασιλιάς Μιχαήλ της Ρουμανίας αναγκάστηκε να παραιτηθεί και έτσι, η μοναρχία καταλύθηκε. Το πολίτευμα της χώρας έγινε η Λαϊκή Δημοκρατία. Το Σύνταγμα του 1945 ανεστάλη και το Σύνταγμα που ψηφίστηκε το 1952 προέβλεπε την οργάνωση της ρουμανικής κοινωνίας σύμφωνα με το σοβιετικό πρότυπο. Η Ρουμανία έγινε μέλος της ΚΟΜΕΚΟΝ (1949), του Συμφώνου της Βαρσοβίας και του ΟΗΕ (1955). Ουσιαστικός κυβερνήτης της χώρας την περίοδο 1945-1965 υπήρξε ο γενικός γραμματέας του Κομμουνιστικού Κόμματος Gheorghe Gheorghiu-Dej, ενώ το 1965 τον διαδέχτηκε ο Nicolae Ceausescu. Ο Ceausescu μετονόμασε τη χώρα Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Ρουμανίας, θέλοντας να δείξει ότι η Ρουμανία εισήλθε σε μια ανώτερη φάση υλοποίησης του σοσιαλισμού. Η διακυβέρνηση της Ρουμανίας από τον Ceausescu υπήρξε προβληματική. Οι κινήσεις του οδήγησαν στη δυσανεξία των ανώτερων στελεχών του κόμματος και του στρατού με αποτέλεσμα την οριστική ανατροπή του. Τον Δεκέμβριο του 1989 ξεκίνησαν μαζικές αντικυβερνητικές διαδηλώσεις, οι οποίες εξαπλώθηκαν σε όλη τη χώρα. Ο Ceausescu διέταξε το στρατό να χτυπήσει τους διαδηλωτές, αλλά οι στρατηγοί αρνήθηκαν κι έτσι, ο Ceausescu στηρίχθηκε στη μυστική αστυνομία., τη διαβόητη Securitate. Ωστόσο, αμέσως μόλις η αστυνομία αντιλήφθηκε πως όλοι ήταν εναντίον του Ceausescu, τότε παραιτήθηκαν. Ο Ceausescu και η σύζυγός του Elena συνελήφθησαν αμέσως και εκτελέστηκαν. Προσωρινός Πρόεδρος ανέλαβε ο παλαιός συνεργάτης του Ceausescu, Ion Iliescu, ο οποίος επανέφερε το πολυκομματικό, δημοκρατικό σύστημα, αναδείχτηκε νικητής στις πρώτες εκλογές του 1990 και ξεκίνησε μαζικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις φέρνοντας τη χώρα πιο κοντά στο δυτικό καπιταλιστικό σύστημα. Στις εκλογές του 1992 ο πρόεδρος

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

μου οι ντόπιοι περαστικοί έδειχναν να αγνοούν την ύπαρξη ενός τέτοιου μουσείου. Μετά από πολύωρη αναζήτηση, συνάντησα μια μικρή αφίσα του λεγόμενου Μουσείου Κομμουνιστικής Εικονογραφίας, όπου απεικονιζόταν ένα μεγάλο, κατάλευκο, πιθανότατα μαρμάρινο άγαλμα του Lenin να διαβάζει καθιστός σε μια πολυθρόνα, ενώ δίπλα στο άγαλμα διακρινόταν ένας πελώριος κατακόκκινος στύλος.²

Όπως διαπίστωσα, το Μουσείο Κομμουνιστικής Εικονογραφίας (*Museum of Communist Iconography*) στεγάζεται στο επιβλητικό κτήριο του Μουσείου του Ρουμάνου Αγρότη (*Muzeul Taranului Roman*). Μετά από μια βιαστική περιδιάβαση στους χώρους έκθεσης της λαϊκής παράδοσης της χώρας, αναζητώντας μάταια τις αίθουσες στέγασης του κομμουνιστικού παρελθόντος, μια ηλικιωμένη υπάλληλος μου υπέδειξε ότι το Μουσείο Κομμουνιστικής Εικονογραφίας βρίσκεται στο υπόγειο του κτηρίου, ακριβώς δίπλα στην κεντρική είσοδο, εκεί όπου θα περίμενε κανείς να αναζητήσει την γκαρνταρόμπα ή τις τουαλέτες. Κατεβαίνοντας τις σκάλες, συνάντησα αρχικά μια φωτογραφία-«εικόνισμα» του Stalin στολισμένη με λουλούδια και αφιερώματα νοσταλγών του παλαιού καθεστώτος. Τα λιγοστά εκθέματα του Μουσείου ήταν στριμωγμένα σε δύο μικρά δωμάτια. Στο πρώτο, οι τοίχοι ήταν γεμάτοι από πρωτοσέλιδα του τύπου της εποχής και φωτογραφίες των Stalin, Lenin και Ceausescu, ενώ στο κέντρο ήταν τοποθετημένο πάνω σε ένα κατακόκκινο χαλί ένα πελώριο βάζο κινέζικης πορσελάνης. Στο δεύτερο δωμάτιο βρισκόταν ένα μεγάλο ξύλινο τραπέζι (πιθανότατα) ανακρίσεων γεμάτο με τσόφλια σπασμένων καρυδιών, ενώ στον τοίχο

Plescu επανεξελέγη στο αξίωμά του, αλλά οι αποτυχημένες προσπάθειές του για ανάκαμψη της οικονομίας, τον οδήγησαν στην ήττα του από τον Emil Constantinescu στις εκλογές του 1996. Σε γενικές γραμμές θα έλεγα πως η Ρουμανία είχε αναπτύξει ένα ιδιαίτερο καθεστώς, αρκετά διαφορετικό από αυτό της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η Ρουμανία δεν ανέπτυξε μια μεγάλη και προνομιούχα ελίτ. Αντιθέτως, οι μόνοι που κατείχαν εξουσία ήταν η οικογένεια Ceausescu και λιγοστοί συγγενείς. Επιπλέον, για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο ανάπτυξης μιας πολιτικής δύναμης, ο Ceausescu φρόντιζε έτσι ώστε οι ανώτεροι κυβερνητικοί υπάλληλοι να μετακινούνται διαρκώς γεωγραφικά. Η Ρουμανία ήταν το τελευταίο των ανατολικο-ευρωπαϊκών καθεστώτων, το οποίο έπεσε με τον βιαιότερο τρόπο. Είναι τελικά απορίας άξιο, αν η ευθύνη για την τότε κατάσταση της χώρας βάρυνε αποκλειστικά και μόνο τον ίδιο τον Ceausescu ή όχι.

² Η έκπληξή μου ήταν μεγάλη καθώς, απ' όσο γνώριζα, το τελευταίο άγαλμα του Λένιν στην πόλη, δημιούργημα του Ρουμάνου γλύπτη Boris Caragea, αποκαθελώθηκε το 1990 και στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε σε ακάλυπτο χώρο, τριάντα χρόνια μετά την έγερσή του μπροστά στην τότε *Combinatul Poligrafic Casa Scînteii "I.V.Stalin"*, νυν *Casa Presei Libere*, όπου είχε αντικαταστήσει το παλαιότερο άγαλμα του Βασιλιά Καρόλου του Α' της Ρουμανίας.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

ήταν ζωγραφισμένη η πόρτα ενός κελιού που προοριζόταν για τους αντιφρονούντες. Καθώς εγκατέλειπα το μουσείο μάλλον απογοητευμένη, συνάντησα ξαφνικά μπροστά μου κάτι που είχε διαφύγει πλήρως της προσοχής μου μπαίνοντας: ένα άγαλμα μινιατούρα του Lenin να διαβάζει καθιστός σε μία πολυθρόνα δίπλα σε έναν κατακόκκινο ...πυροσβεστήρα.

Η σύντομη αυτή επίσκεψη στο Μουσείο Κομμουνιστικής Εικονογραφίας αποκάλυψε τελικά περισσότερα από όσα θα επέτρεπε ίσως το μέγεθός του και ο αριθμός των εκθεμάτων. Το επεισόδιο αυτό με έκανε να αναλογιστώ μια σειρά από ερωτήματα: Πώς αισθάνονται οι Ρουμάνοι για το κομμουνιστικό παρελθόν τους; Τι επιλέγουν να θυμούνται και τι να ξεχνούν από αυτό; Τι έχει απομείνει σήμερα από αυτό το παρελθόν και γιατί; Αν δεχθούμε ότι το μουσείο είναι ο κατεξοχήν χώρος οργάνωσης, ταξινόμησης και κανονικοποίησης των εθνικών συμβόλων, ηγεμονικής κατασκευής του εθνικού παρελθόντος και αφηγηματικής υποστασιοποίησης του έθνους, ποιες είναι οι στρατηγικές εμπορευματοποίησης και διαχείρισης της κομμουνιστικής κληρονομιάς που ακολουθεί το σύγχρονο ρουμανικό κράτος και πώς διαφοροποιούνται αυτές σε σχέση με εκείνες που ακολουθούνται σε άλλα μετακομμουνιστικά κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΚΑΕ);

Μετά από μια σύντομη αναφορά στο κατεξοχήν συμβολικό περιεχόμενο του έθνους και στο ρόλο του Μουσείου στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας, η ανάλυση στις επόμενες παραγράφους θα επικεντρωθεί στην περίπτωση της Ρουμανίας, η οποία θα εξεταστεί τόσο ως μέρος του λεγόμενου «μετακομμουνιστικού κανόνα» εμπορευματοποίησης της κληρονομιάς και υποστασιοποίησης του έθνους, όσο ως εξαίρεση στον κανόνα αυτό.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Το μουσειακό έθνος

Το περιεχόμενο του έθνους είναι κατεξοχήν συμβολικό. Ανεξάρτητα από το αν ακολουθείται το λεγόμενο γαλλικό-λατινικό μοντέλο ανάγνωσης του έθνους ή το λεγόμενο γερμανικό-ρομαντικό,³ η βιβλιογραφία έχει επανειλημμένα επισημάνει το ρόλο των συμβόλων και των συμβολικών διαδικασιών στην υποστασιοποίηση του έθνους. Το έθνος, είτε ως φαινόμενο νεωτερικό (Gellner 1992: 22. Hobsbawm 1996: 255), είτε ως προϋπάρχον της νεωτερικότητας (Smith 2005: 24-25. Κανταντζόγλου 2001: 243), αδυνατεί να υπάρξει και, κυρίως, να διαρκέσει στον χρόνο δίχως την ανάπτυξη συγκεκριμένων συμβολικών-φαντασιακών λειτουργιών και την κοινωνική λειτουργία συγκεκριμένων συμβόλων. Αναμφισβήτητα, ο κατεξοχήν χώρος στον οποίο η κοινωνική λειτουργία των εθνικών συμβόλων οργανώνεται, ταξινομείται και κανονικοποιείται πληρέστερα είναι αυτός των εθνικών μουσείων, των μνημείων και των τελετών (αναπαράστασης και ανάμνησης του ένδοξου εθνικού παρελθόντος, συμβολικής επανάληψης της ιδρυτικής πράξης του έθνους κλπ). Η χρήση των συμβόλων αυτών υπενθυμίζει στα μέλη του έθνους την κοινή κληρονομιά και την πολιτισμική τους συγγένεια, ενώ η αίσθηση της κοινής ταυτότητας ενισχύει την αίσθηση του ανήκειν και εξυψώνει το ηθικό των μελών της κοινότητας του έθνους.⁴

³ Σύμφωνα με το γαλλικό-λατινικό μοντέλο το έθνος γίνεται αντιληπτό ως έννοια που απορρέει από τον πατριωτισμό του συντάγματος. Ένας πολίτης αυτού του μοντέλου συγκροτεί ψυχική ταυτότητα μέσα από την εθνική ιδεολογία, όπως αυτή νοηματοδοτείται από τους θεσμούς της πολιτικής κοινωνίας. Με άλλα λόγια, αισθάνεται το έθνος μέσα από τους θεσμούς του «συνανήκειν». Η εκδοχή αυτή εμπλουτίστηκε από τις μεταπολεμικές θεωρίες για την ιδεολογία και τη συγκρότηση ταυτοτήτων. Επιπλέον, αυτός ο τύπος έθνους αποτελεί την κοινή βάση των επικρατέστερων θεωριών για το έθνος στη διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα. Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με το γερμανικό-ρομαντικό μοντέλο το έθνος γίνεται αντιληπτό ως μια διαχρονική κοινότητα πολιτισμού και ιστορίας. Το έθνος αφυπνίζεται κατά τον 19^ο αιώνα και γίνεται ιερό, διαθέτει «αποστόλους και μάρτυρες», απαιτεί «κατήχηση» στον απελευθερωτικό αγώνα, ενώ παράλληλα εμπνέει λαμπρά κατορθώματα θυσίας και ηρωισμού, φανατισμού και εγκληματικότητας. Σύμφωνα με το γαλλικό-λατινικό μοντέλο η ιδέα-κλειδί του έθνους είναι η δικαιοσύνη, ενώ σύμφωνα με το γερμανικό-ρομαντικό η ιδέα κλειδί είναι το μεγαλείο.

⁴ Εκτός από τα προφανή συμβολικά γνωρίσματα ενός έθνους, όπως η σημαία, ο εθνικός ύμνος, οι παρελάσεις, το εθνικό νόμισμα, η πρωτεύουσα, οι όρκοι, οι παραδοσιακές φορεσιές, τα λαογραφικά μουσεία, τα ηρώα, οι τελετές στη μνήμη των νεκρών ηρώων του έθνους, τα διαβατήρια, τα χωρικά σύνορα, το «έθνος» αναδεικνύεται και αναπαράγεται συμβολικά μέσω λιγότερο αναγνωρίσιμων όψεων, όπως οι εθνικοί τρόποι ψυχαγωγίας, οι λαϊκοί ήρωες και ηρωίδες, τα παραμύθια, οι τρόποι συμπεριφοράς, οι αρχιτεκτονικοί ρυθμοί, οι καλές τέχνες και οι χειροτεχνίες, ο πολεοδομικός σχεδιασμός, οι νομικές διαδικασίες, οι εκπαιδευτικές πρακτικές και οι στρατιωτικοί κώδικες, δηλαδή όλα τα ιδιαίτερα ήθη κι έθιμα, οι τεχνοτροπίες, οι τρόποι συμπεριφοράς και τα αισθήματα που μοιράζονται τα μέλη μιας ιστορικής πολιτισμικής κοινότητας. Βλ. Smith 2000 : 116-117. Βλ. ακόμη Ashworth et al. 1994. Lanfant

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Οι πρακτικές των σύγχρονων εθνών επιβεβαιώνουν τις θεωρητικές προσεγγίσεις που αποδίδουν βαρύτητα στο συμβολικό περιεχόμενο της εθνικής υπόστασης ή, καλύτερα, στο φαντασιακό-συμβολικό περιεχόμενο της συνύπαρξης των μελών ενός έθνους. Τα έθνη συνιστούν φαντασιακές κοινότητες με συλλογικές αναφορές σε μύθους ή «επινοημένες παραδόσεις» (Αντερσον 1997: 27. Μαρβάκης et al. 2001: 58-59. Ozkirimli 2000: 222). Τα έθνη γεννήθηκαν για να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένους σκοπούς. Από τη στιγμή που υπάρχουν όμως, επηρεάζουν και μορφοποιούν τις ανάγκες τους μέσω των μύθων τους. Αυτό πάντως που συγκροτεί κυρίως ένα έθνος είναι η συλλογική μνήμη ενός κοινού παρελθόντος, καθώς η αφήγηση των παρελθόντων γεγονότων διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στη συγκρότηση, διαμόρφωση, αναδιάρθρωση και ενδυνάμωση του συμβολικού περιεχομένου ενός έθνους (Μαραντζίδης 2001: 26).

Η θεατρική-δραματουργική αναπαράσταση της ιδρυτικής πράξης του έθνους, ο ενθουσιασμός για τις νίκες σε πολέμους, η αναβίωση των θριάμβων και η ανάμνηση των ηρώων και των πράξεών τους εξασφαλίζουν τη συνέχεια της ενότητας και την κοινωνική συνοχή των μελών του έθνους. Η εθνική ιστορία τροφοδοτεί και παράγει συνολικά το εθνικό συναίσθημα. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο David McCrone, «το να έχεις ένδοξο παρελθόν και κοινή βούληση στο παρόν, το να έχεις καταφέρει μεγάλα πράγματα με συλλογικό τρόπο, να επιθυμείς να κάνεις κάτι τέτοιο συνέχεια, αυτή είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη του έθνους» (McCrone 2000: 122, 157). Η «επινοημένη παράδοση»⁵ χαρακτηρίζεται από απουσία μεταβολής και αναφέρεται στην παράδοση που σχηματίζεται με μια διαδικασία τυποποίησης. Η διαδικασία αυτή χαρακτηρίζεται, με τη σειρά της, από αναφορές στο παρελθόν, επιβάλλεται με την επανάληψη και αυτόματα υπαινίσσεται την ιστορική συνέχεια του ιστορικού παρόντος με το παρελθόν μιας επιλεγμένης ιστορικής περιόδου.

Η ιδιαιτερότητα των επινοημένων παραδόσεων είναι ότι αυτή η συνέχεια με το παρελθόν είναι σε μεγάλο βαθμό τεχνητή (Θεοδωρίδης 2004: 109), συχνά

et al. 1995. Palmer, C. 1999: 313-321. Munasinghe, H. 2005: 251-60. Ashworth, G.J. 1994: 12-30. Light et al. 1997: 28-43.

⁵ Ο όρος «επινοημένη παράδοση» εισήχθη στις κοινωνικές επιστήμες από τον Eric Hobsbawm. Βλ. την Εισαγωγή στο Hobsbawm, et al. 2006: 1-14.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

επιστρατεύοντας μέσα, όπως η ποίηση και η λογοτεχνία με στόχο την αισθητικοποίησή του (Hobsbawm 2006: 6). Τα έθνη επιθυμούν να αντιμετωπίζονται ισότιμα με τα άλλα έθνη, αλλά παράλληλα και να έχουν διακριτές πολιτισμικές παραδόσεις, καθώς ο πολιτισμός κάθε έθνους αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της ταυτότητάς του (Harvey 1996: 58-59). Προωθούν δυναμικά την κοινή τους (εθνική) ταυτότητα και προσπαθούν με κάθε τρόπο να αποδείξουν την αδιάκοπη και αέναη ύπαρξη τους μέσα στον χρόνο (Glazer et al. 1975: 10-11). Είναι προφανές ότι η «ταυτότητα» και ο «πολιτισμός», ως χαρακτηριστικά της ως άνω διαδικασίας, χρησιμοποιούνται για να εξυπηρετήσουν ποικίλους στόχους (Καυταντζόγλου 2001: 42).

Η ιστορία είναι η πυξίδα του έθνους σε επικίνδυνους καιρούς. Η ιστορία είναι αυτή που ορίζει την ταυτότητα ενός έθνους, που ορίζει ποιοι είμαστε (συχνά ορίζοντας καταρχήν ποιοι δεν είμαστε) (Falk et al. 2006: 29. Γαλανή-Μουτάφη 2002: 51-53). Ο εθνικός ηγεμονικός λόγος είναι ένας λόγος δυνατός που πριμοδοτεί τον αρχαίο πολιτισμό και το μνημειακό και διαχέεται ευρύτερα μέσα από κεντρικούς μηχανισμούς εκπαίδευσης, γνώσης και εξουσίας (Βλ. Morgan et al. 1998. Shurmer-Smith et al. 1994). Γράφεται και μεταφέρεται ως επί το πλείστον από τους «εθνικούς διανοούμενους», όπως είναι οι δάσκαλοι, οι μυθιστοριογράφοι, οι ποιητές, οι ιερείς, οι ιστορικοί, οι καθηγητές, οι λαογράφοι, οι γλωσσολόγοι, οι γεωγράφοι, οι γραμματολόγοι, οι εθνογράφοι κ.ά. (Καυταντζόγλου 2001: 57-58, 251).

Τα σύγχρονα έθνη επιλέγουν μάλιστα να προβάλουν με διάφορους τρόπους τα ιδιαίτερα πολιτισμικά τους στοιχεία, έτσι ώστε να προσελκύσουν ολοένα και περισσότερους επισκέπτες μέσω της οργάνωσης και λειτουργίας εθνικών μουσείων και ποικίλων εκθέσεων (Isaacs 1975: 33). Κατά αυτόν τον τρόπο, αυξάνεται, όπως είναι φυσικό, ο τουρισμός (Γαλανή-Μουτάφη 2002: 47) και επωφελείται η εθνική οικονομία (Davis 2007: 69-70). Τι «φανερώνεται», ωστόσο, πραγματικά μέσα σε αυτά τα εθνικά μουσεία; Που εντοπίζεται η αλήθεια και που η «κατασκευασμένη αλήθεια»; Μήπως στα μουσεία αυτά προβάλλονται μόνο όσα υπηρετούν συμβολικά τη διαμόρφωση μιας εικόνας εθνικού μεγαλείου, αποκρύπτοντας αυτά που το έθνος αδυνατεί να ομολογήσει στον επισκέπτη, αλλά ακόμη και στον εαυτό του από *άλγος* ή *όνειδος*; Ο εθνικός λόγος

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

άλλωστε συχνά αποφεύγει να αναφέρεται σε γεγονότα που έχουν «τραυματίσει» το έθνος. Μέσω μιας επιλεκτικής διαδικασίας αξιολόγησης και ταξινόμησης, οι ιστορίες, τα στοιχεία του παρελθόντος και οι μνήμες που δεν ευνοούν την εθνική αφήγηση είτε περιθωριοποιούνται, είτε αποσιωπούνται (Καυταντζόγλου 2001: 65). Τα μουσεία διαδραματίζουν έναν αποφασιστικό ρόλο στην ανα-δημιουργία και ανα-παραγωγή της ιστορίας, της μνήμης και του πολιτισμού του έθνους, στην κατασκευή της ταυτότητάς του, η οποία το διαχωρίζει από τα άλλα έθνη (Van den Bosch 2007: 506-507).

Η μουσειακή προβολή του πολιτισμού ενός έθνους είναι μια συνεχώς αναπτυσσόμενη βιομηχανία (Harvey 1996: 16-17). Ήδη από τον 19^ο αιώνα, τα έθνη-κράτη προωθούν τον πολιτισμό τους μέσω των μουσείων, προκειμένου να τον καταστήσουν ευρύτερα γνωστό και για να επικοινωνήσουν με άλλα έθνη-κράτη (Harvey 1996: 50). Τον 20^ο αιώνα μάλιστα σημειώθηκε μια αλματώδης αύξηση στον αριθμό των μουσείων, διεθνώς γνωστή και ως *museum boom* (Falk et al. 2006: 30). Η θεσμοποίηση του εθνικού πολιτισμού αποδεικνύει για το ίδιο το έθνος την αδιάκοπη ύπαρξή του μέσα στον χρόνο, αλλά και την κοινωνική του ενότητα (Harvey 1996: 52-53).⁶ Ο εθνικός πολιτισμός εμφανίζεται ως «αντικείμενο» που μπορεί κανείς να δει και να ανακαλύψει μέσα από τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους.

Σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα παρατηρείται το φαινόμενο οι ντόπιοι κάτοικοι και επιχειρηματίες να κατασκευάζουν επινοημένους τουριστικούς χώρους με αποκλειστικό στόχο το κέρδος. Οι χώροι αυτοί επενδύονται με πλαστά θέλγητρα, τα οποία παρουσιάζονται στους τουρίστες ως «αληθινά». Έτσι, σκηνοθετείται η αυθεντικότητα για την κατανάλωση των τουριστών. Οι τουρίστες αδυνατούν να διακρίνουν το «επινοημένο» από το «αυθεντικό» και μάλλον δεν ενδιαφέρονται για αυτό. Μάλιστα με το πέρασμα του χρόνου το επινοημένο μπορεί να αναγνωριστεί ως αυθεντικό. Σήμερα η κατασκευή της παράδοσης συνιστά μια προσπάθεια «ανάγνωσης

⁶ Στην Εxpo '92 (Βαρκελώνη το 1992), οι συμμετέχουσες χώρες παρουσίασαν τα δικά τους ξεχωριστά πολιτισμικά στοιχεία με στόχο την προσέλκυση περισσότερων τουριστών και νέων επενδυτών. Στην έκθεση υπήρχε και το Περίπτερο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο παρουσιαζόταν με τα δικά του σύμβολα, την δική του σημαία ως ένα ενιαίο έθνος-κράτος. Στην ίδια έκθεση συμμετείχαν και η Ουγγαρία και η Τσεχοσλοβακία, οι οποίες μόλις πριν από λίγα χρόνια είχαν εξέλθει από το κομμουνιστικό καθεστώς, επιχειρώντας να αποδείξουν πως επρόκειτο πλέον για δύο δημοκρατικά κράτη. Πιο αναλυτικά βλέπε, Harvey 1996: 61, 72, 85-91.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

του παρόντος με όρους του παρελθόντος» βασιζόμενη στην προϋπόθεση ότι «το παρελθόν εγγράφεται με όρους του παρόντος» (Γαλανή-Μουτάφη 2002: 30-31, 37).

Σε κάθε περίπτωση τα εθνικά μουσεία αποτελούν επίσημους διαλόγους με το παρελθόν. Επιχειρούν την κατασκευή και αφήγηση μιας ιστορίας. Αποτελούν τόπο μνήμης, σπουδαία σύμβολα του πολιτισμού, «φύλακες» της ανθρώπινης κληρονομιάς (Graburn 2007: 129-130) και «ανστικτούτα μνήμης» (Misztal 2007: 388-390). Δίχως να απαλλάσσονται πλήρως ή εν μέρει από τον επιχειρηματικό τους χαρακτήρα, τα μουσεία συνιστούν επιχειρήσεις που πωλούν τόσο γνώσεις, όσο και ψυχαγωγία. Παράλληλα, λειτουργούν και ως καθαρά εμπορικές επιχειρήσεις, τουλάχιστον στον βαθμό που διατηρούν μικρά καταστήματα που λειτουργούν στο εσωτερικό των μουσείων πουλώντας αναμνηστικά αντικείμενα που σχετίζονται με την θεματική των μουσείων (Falk et al. 2006: 203).

Η Ελλάδα, για παράδειγμα, εκμεταλλεύεται εμφανώς το ένδοξο παρελθόν της και τον αρχαίο πολιτισμό της (κυρίως του 5^{ου} αιώνα π.Χ., της λεγόμενης εποχής του Χρυσού Αιώνα του Περικλή), για να προβάλει την εθνική της κληρονομιά, για να αναδείξει (και αποδείξει) την αδιάκοπη εθνική της συνέχεια μέσα στον χρόνο από την εποχή της Αρχαίας Ελλάδας, τους ελληνοιστικούς χρόνους, το Βυζάντιο μέχρι και σήμερα.⁷ Το μνημείο της Ακρόπολης στην Αθήνα αποτελεί αναμφισβήτητη κορωνίδα της ελληνικής εθνικής κληρονομιάς κατά τη διαδικασία της εμπορικοποίησής της, αλλά και της υποστασιοποίησης του ελληνικού έθνους.⁸ Πλήρως αποκομμένο από την Αρχαιολογική Υπηρεσία στο όνομα της οικονομικής του αυτοτέλειας, το Νέο Μουσείο Ακρόπολης συνιστά την πλέον σύγχρονη έκφραση της κρατικής στρατηγικής εμπορευματοποίησης της εθνικής κληρονομιάς. Όσο για την Ακρόπολη, προβάλλεται ως ο άγρυπνος φρουρός της πόλης και του έθνους, διαρκής υπενθύμιση ενός

⁷ Η εικόνα που έχουν οι ξένοι επισκέπτες για την Ελλάδα είναι πως πρόκειται για έναν ιερό τόπο και το ερώτημα που προκύπτει βέβαια είναι ποια είναι τελικά η πραγματική σχέση ανάμεσα στους αρχαίους και στους σύγχρονους Έλληνες. Κανταντζόγλου 2001: 79-80.

⁸ Ενδεικτική υπήρξε η μεγαλοπρέπεια με την οποία έγινε η μεταφορά των μνημείων της Ακρόπολης στο Νέο Μουσείο της Ακρόπολης, η οποία σκηνοθετήθηκε από έναν μεγάλο Έλληνα σκηνοθέτη με διεθνή καριέρα, τον Παντελή Βούλγαρη. Πιο αναλυτικά βλέπε Κανταντζόγλου 2001: 74-103.

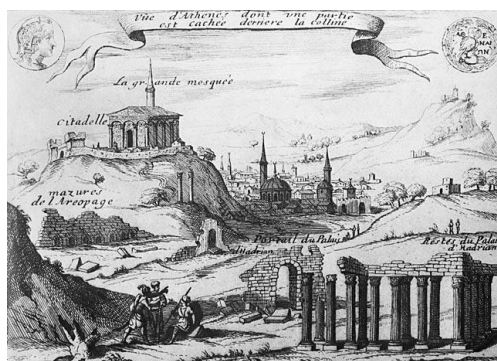

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

απαράμιλλου παρελθόντος και μιας αδιάκοπης εθνικής διάρκειας, ενώ οι φθορές του Παρθενώνα μοιάζουν ως η μόνη υπόμνηση για το πέρασμα του χρόνου.

Από το εθνικό αφήγημα συχνά απουσιάζει η απεικόνιση του Παρθενώνα ως τζαμί κατά την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας (ήδη από το 1456), αποσιωπείται ότι στο Ερέχθειο στεγαζόταν το χαρέμι, ότι για τις φθορές του Παρθενώνα ευθύνεται όχι ο χρόνος, αλλά το ολμοβόλο του βενετσιάνικου στρατού του «απελευθερωτή» Morosini κατά την πολιορκία του 1687 – ιστορικό κατόρθωμα που διεκδικεί εξίσου και ο Σουηδός στρατηγός Vilhelm von Koningsmark κατά την ίδια εκστρατεία, που τελικά σήμανε λιγότερο μια αποφασιστική νίκη επί των Οθωμανών, παρά την έναρξη μιας μακρόχρονης πρακτικής λεηλασίας της αρχαιοελληνικής κληρονομιάς από τους Δυτικούς.⁹ (Εικόνες 1-6)

Εικόνα 1

Άποψη της Ακρόπολης, όπως σχεδιάστηκε από τον Babin και δημοσιεύτηκε από τον Spron (1672-1676)

Εικόνα 2

Η δυτική πλευρά της Ακρόπολης με τον Φράγκικο Πύργο, σε πίνακα του Lemercier

⁹ Η αξιολογικά ουδέτερη περιγραφή του επεισοδίου στον επίσημο κρατικό λόγο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ενδεικτική είναι η σχετική αναφορά της Κορνηλίας Χατζηασλάνη, Προϊσταμένης του Τομέα Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης της Υπηρεσίας Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης: «Ο Μοροζίνι ήταν ένας ικανότατος στρατηγός. Από την αρχή ήταν εναντίον της εκστρατείας και τα επιχειρήματά του αποδείχθηκαν όλα ορθά. Εφόσον όμως αποφασίστηκε η επίθεση, η Ακρόπολη ήταν γι' αυτόν ένα οποιοδήποτε κάστρο και ο Παρθενών μια οποιαδήποτε πυριτιδαποθήκη που έπρεπε πάση θυσία να καταληφθεί με τα όπλα. Όπως έγραψε ο Τζέιμς Μόρτον Πάτον το 1940, επρόκειτο για μία από τις πρώτες και οπωσδήποτε τις χειρότερες περιπτώσεις όπου η 'στρατηγική αναγκαιότητα' έστρεψε σύγχρονα όπλα εναντίον ενός απαράμιλλου έργου τέχνης.» Χατζηασλάνη, Κορνηλία, «Ο Μοροζίνι στην Αθήνα», *Αρχαιολογία της Πόλης των Αθηνών*, Ηλεκτρονική Έκδοση <http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_8.aspx> (τελευταία πρόσβαση 27 Μαΐου 2009).

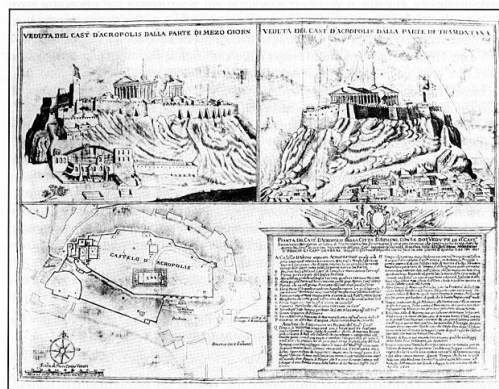
Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

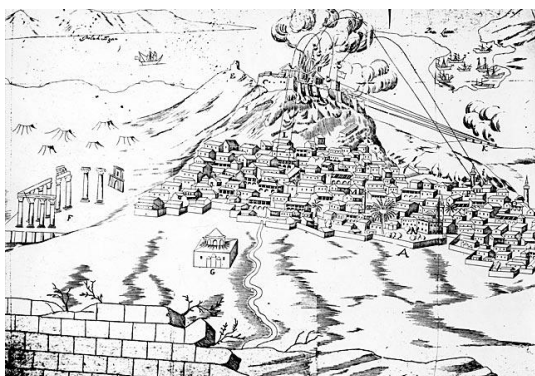
Εικόνα 3

Το Κάστρο και η Πόλη της Αθήνας, όπως την έβλεπε ο Στρατός της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας το 1687 (χαλκογραφία, συλλογή Στάθη Φιννόπουλου).

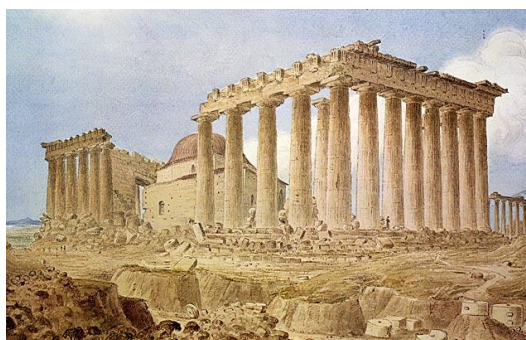
Εικόνα 4

Δύο απόψεις του βομβαρδισμού και κάτοψη του Κάστρου της Ακρόπολης (χαλκογραφία)

Εικόνα 5

Ο βομβαρδισμός της Ακροπόλεως, σε σχέδιο του Βενετού Giacomo Verneda

Εικόνα 6

Μετά την ανατίναξη του Παρθενώνα, ένα νέο τζαμί οικοδομήθηκε στο εσωτερικό του ερειπίου τον 18ο αιώνα, το οποίο απεικονίζεται εδώ σε πίνακα του J. Skene (1838)

Μολονότι η περίπτωση της εμπορευματοποίησης της αρχαιοελληνικής κληρονομιάς και του ρόλου της στην υποστασιοποίηση του ελληνικού έθνους παρουσιάζει αφ' εαυτής εξαιρετικό ενδιαφέρον, στην επόμενη ενότητα θα επικεντρωθούμε στην περίπτωση της Ρουμανίας, η οποία θα εξεταστεί στο ευρύτερο συγκριτικό πλαίσιο της μετα-κομμουνιστικής διαχείρισης της κληρονομιάς του παρελθόντος.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Η μουσειακή εμπορευματοποίηση και υποστασιοποίηση του ρουμανικού έθνους

Στην προηγούμενη ενότητα επισημάναμε ορισμένες πτυχές της συμβολικής υπόστασης του έθνους, της διαδικασίας τυποποίησης της εθνικής κληρονομιάς ως «επινοημένης παράδοσης» και του ρόλου του κράτους, των μουσείων και των οικονομικών-εμπορικών παραγόντων στη διαδικασία υποστασιοποίησης του έθνους. Στην παρούσα ενότητα θα επικεντρωθούμε στη διαδικασία της μουσειακής εμπορευματοποίησης της εθνικής-κομμουνιστικής κληρονομιάς και υποστασιοποίησης του ρουμανικού έθνους μέσω μιας συγκριτικής ανάλυσης συγκεκριμένων στρατηγικών και επιλογών μουσειακής ανάδειξης ή αποσιώπησης του πρόσφατου κομμουνιστικού παρελθόντος της χώρας. Οι στρατηγικές αυτές θα εξεταστούν υπό το φως της ευρύτερης προβληματικής της συμβολικής διαμεσολάβησης της σχέσης των μετακομμουνιστικών λαών με το παρελθόν τους.

Η περίπτωση της Ρουμανίας παρουσιάζει, θεωρώ, ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον τόσο ως μέρος του κανόνα, όσο και ως εξαίρεση στον κανόνα αυτό. Ως μέρος του κανόνα, η μουσειακή διαχείριση του κομμουνιστικού παρελθόντος και υποστασιοποίηση του ρουμανικού έθνους υπαγορεύεται από στρατηγικές που αναπτύσσονται στα περισσότερα μετακομμουνιστικά κράτη των Βαλκανίων και της ΚΑΕ εν γένει. Η διαμόρφωση των εν λόγω στρατηγικών υπαγορεύεται τόσο από τη δυσκολία διαχείρισης ενός αποκηρυχθέντος παρελθόντος, όσο και από τα νεοεισαχθέντα μέσα διαχείρισης αυτού του παρελθόντος, τα οποία συνάδουν με τον λόγο και τις πρακτικές της οικονομίας της αγοράς και της φιλελεύθερης καπιταλιστικής ανάπτυξης σε χώρες, από τις οποίες απουσιάζει η φιλελεύθερη δημοκρατική παράδοση και μνήμη. Ως μέρος της εξαίρεσης, η περίπτωση της Ρουμανίας παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες και επιπλέον δυσκολίες διαχείρισης ενός εξαιρετικά τραυματικού παρελθόντος. Οι απάνθρωπες πρακτικές και η βιαιότητα του καθεστώτος Ceausescu καθιστούν τη διατήρηση του παρελθόντος στη συλλογική μνήμη μια ιδιαίτερα οδυνηρή διαδικασία για τον λαό της χώρας. Κατ' αυτή την έννοια, το κομμουνιστικό παρελθόν της Ρουμανίας δεν είναι απλά ένα αποκηρυχθέν παρελθόν, αλλά ένα δυσπρόφερτο και δυσβάσταχτο παρελθόν.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Ο μετα-κομμουνιστικός κανόνας

Με τον όρο «μετα-κομμουνιστικός κανόνας» εννοώ έναν συγκεκριμένο, σχεδόν κανονιστικό τρόπο μουσειακής ανάδειξης της κληρονομιάς του παρελθόντος που ακολουθείται κατά κόρον στα μετα-κομμουνιστικά κράτη της ΚΑΕ, ο οποίος επιτρέπει την ανάπτυξη επιμέρους κρατικών στρατηγικών και επιχειρηματικών δράσεων. Οι εν λόγω στρατηγικές και δράσεις θα έλεγα ότι διέπονται από τα εξής δύο κεντρικά χαρακτηριστικά: α) την επιδίωξη μιας αφηγηματικής υποστασιοποίησης του έθνους μέσω της ανάδειξης της συνέχειας ενός ένδοξου, προοδευτικού, αντι-κομμουνιστικού και συχνά ευρωπαϊκού εθνικού παρελθόντος¹⁰ – διαδικασία η οποία συνήθως χαρακτηρίζεται από μια συγκεκριμένη μετατόπιση από το πολιτικο-ιδεολογικό στο εθνικό πεδίο, και β) την εμπορευματοποίηση της εθνικής (και κομμουνιστικής) κληρονομιάς μέσω της ανάπτυξης καινοφανών επιχειρηματικών δράσεων φιλελεύθερης καπιταλιστικής ανάπτυξης και κερδοφορίας.

Σε αυτόν τον «μετακομμουνιστικό κανόνα», το μουσείο ανάγεται στο σημείο παράλληλης ανάπτυξης και διαλεκτικής σχέσης μεταξύ των ως άνω στρατηγικών και δράσεων. Σε κάθε περίπτωση, θεωρώ πως αυτές οι κρατικές στρατηγικές και επιχειρηματικές δράσεις δεν αναπτύσσονται ως αναγκαστικά συγκρουόμενες ή αλληλοαποκλειστικές. Η σύγχρονη εμπειρία έχει αποδείξει ότι το μετα-κομμουνιστικό κράτος είναι συχνά διατεθειμένο να αναλάβει αμφοτέρους τους ρόλους, εμποικοποιώντας το ίδιο την εθνική ή/και πολιτικο-ιδεολογική του κληρονομιά. Για παράδειγμα, σε αντίθεση με την περίπτωση της Ρουμανίας, όπου μετεπαναστατικά ακολουθήθηκε η πρακτική της αποκαθήλωσης, καταστροφής ή εγκατάλειψης των αγαλμάτων του κομμουνιστικού καθεστώτος, το ουγγρικό κράτος επέλεξε τη στρατηγική της επιχειρηματικής εκμετάλλευσης του κομμουνιστικού παρελθόντος μέσω της λειτουργίας του γνωστού Πάρκου Αγαλμάτων (*Memento Park*).¹¹ Παρουσιάζει

¹⁰ Η διαδικασία και οι προβληματικές αυτής της αφηγηματικής υποστασιοποίησης του έθνους στις περιπτώσεις των χωρών της ΚΑΕ έχει ήδη μελετηθεί διεξοδικά στη βιβλιογραφία. Βλ. ενδεικτικά Ágh 1998, Bhabha 1990, Coles 2003: 190-219, Drakulić: 1996, Grzymała-Busse: 2002, Hall 1999: 227-237, Johnson 2000: 251-272, Light 2000a: 145-160, 2000c: 59-78, Neumann 1999, Todorova 1997, Verdery 1999, Piekarska-Duraj 2006: 167-74, Young et al. 2006: 249-261.

¹¹ Άλλα παραδείγματα αποτελούν το Grūtas Park (*Grūto parkas*) στη Λιθουανία, γνωστό επίσης και ως *Stalin's World* ή *Stalin World*, αλλά και το Πάρκο Γλυπτών Αγαλμάτων της Μόσχας.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

μάλιστα ιδιαίτερο ενδιαφέρον το γεγονός ότι η πρωτοβουλία αυτή της ουγγρικής κυβέρνησης εκδηλώθηκε αμέσως μετά την απόσυρση των ρωσικών στρατευμάτων από τη χώρα.¹² Αν δεχθούμε τον ορισμό του Johnson ότι «η τουριστική εκμετάλλευση της κληρονομιάς ... είναι η ιδεολογική *πλαisiώση* της ιστορίας» (Βλ. Johnson 2001: 89-105. Βλέπε ακόμη, Graham 2000: 70-99. Timothy et al. 1996: 234. Tunbridge et al. 1996: 20. Tunbridge 1994: 123-134. 1998: 236-260. Hall 1995: 221-244. 1991: 281-289. Richards 1994: 366-376. 1996a. 1996b: 261-286. Hall 1998: 423-431), τότε σίγουρα τα *πλαισιωμένα* αγάλματα των Lenin και Marx στην είσοδο του Memento Park συμβολίζουν με τον καλύτερο τρόπο την εμπορευματοποίηση της ουγγρικής κομμουνιστικής κληρονομιάς μέσω της τουριστικής της εκμετάλλευσης. (Εικόνες 7-8)

Εικόνα 7

Ο Lenin ...σε πλαίσιο
Memento Park, Βουδαπέστη 1993

Εικόνα 8

Ο ...ιπτάμενος Lenin
Casa Presei Libere, Βουκουρέστι 1990

¹² Ο αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προκηρύχτηκε από τη Fővárosi Közgazdálkodási Szervezet μόλις το 1991 και το θεματικό πάρκο άνοιξε τις πύλες του στο κοινό στις 29 Ιουνίου 1993, τη δεύτερη επέτειο της απόσυρσης του ρωσικού στρατού από τη χώρα.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Ως μέρος του κανόνα μετακομμουνιστικής διαχείρισης του παρελθόντος, η σύγχρονη Ρουμανία επιδίωξε καταρχήν την εντατικοποίηση της μουσειακής ανάδειξης της εθνικής της κληρονομιάς, απαλλαγμένης από τα στοιχεία του κομμουνιστικού παρελθόντος. Στην πράξη, αυτό εκφράστηκε με τη δημιουργία ολοένα και περισσότερων «εθνικών» μουσείων, τα οποία παρά τον ποικιλόμορφο θεματικό τους χαρακτήρα, επιδίωξαν την ανάδειξη της κληρονομιάς ενός ένδοξου, προοδευτικού, αντικομμουνιστικού, ευρωπαϊκού και ορθόδοξου ρουμανικού έθνους.¹³ Μέσω της επίσημης, ηγεμονικής αυτής αφηγηματικής απεικόνισης του ρουμανικού έθνους, επιχειρείται όχι μόνο η κατασκευή ενός παρελθόντος πλήρως απαλλαγμένου από τα στοιχεία του κομμουνισμού, αλλά και η νομιμοποίηση των νέων πολιτικών επιλογών και του ευρωπαϊκού χαρακτήρα ενός ανα-δημιουργημένου έθνους.¹⁴ Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει η Till, «μέσω της ανάκλησης και εδραίωσης του παρελθόντος μέσω τοποθετημένων εικόνων, η παρουσία ή η διάρκεια φαντασιακών μελλόντων καθίσταται οντολογικά εφικτή (Till 2005: 39. Βλ. ακόμη Nash et al. 2000: 1-10.)»

Παράλληλα προς την ανάπτυξη κρατικών στρατηγικών εντατικοποίησης της μουσειακής υποστασιοποίησης του ρουμανικού έθνους, αναπτύχθηκαν στη χώρα και ορισμένες αξιοσημείωτες κυβερνητικές απόπειρες εμπορευματοποίησης του εθνικού παρελθόντος. Παρά τη μη ευόδωση του επιχειρηματικού σχεδίου, είναι ενδεικτική η πρόταση κατασκευής ενός θεματικού πάρκου τύπου-Disneyland βασισμένου στον μύθο του λεγόμενου «Κόμη Δράκουλα». Ο μύθος αυτός γεννήθηκε και διαδόθηκε διεθνώς μέσα από το ομότιτλο μυθιστόρημα του Ιρλανδού συγγραφέα Bram Stoker (1897), το οποίο βασίζεται στη ζωή και το έργο του Πρίγκιπα Vlad III της Wallachia, γνωστού και

¹³ Η πλειοψηφία των μουσείων βρίσκεται στην πρωτεύουσα του Βουκουρεστίου, όπου λειτουργούν τουλάχιστον 37 διαφορετικά μουσεία, καθώς και πολυάριθμα μνημεία, αγάλματα και σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος. Ενδεικτικά αναφέρουμε το Εθνικό Μουσείο Τέχνης (*Muzeul National de Arta*), το Εθνικό Μουσείο Γεωλογίας (*Muzeul National de Geologie*), το Εθνικό Μουσείο Ιστορίας των Ρουμάνων (*Muzeul National de Istorie al Romaniei*), το Εθνικό Στρατιωτικό Μουσείο, το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το Εθνικό Μουσείο Παλαιών Χαρτών και Βιβλίων (*Muzeul National al Hartilor si Cartii*), το Εθνικό Παλάτι και Μουσείο Cotroceni (*Muzeul National Cotroceni*), το Εθνικό Μουσείο George Enescu (*Muzeul National George Enescu*), το Εθνικό Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Grigore Antipa (*Muzeul National de Istorie Naturala*), το Μουσείο του Ρουμάνου Αγρότη (*Muzeul Taranului Roman*), το Μουσείο των Ρουμανικών Σιδηροδρόμων (*Muzeul Cailor Ferate Romane*) κλπ.

¹⁴ Βλ. σχετικά με την περίπτωση του Ανατολικού Βερολίνου, Frank 2006:175-185.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

ως Vlad Țepeș (Vlad ο Ανασκολοπιστής) λόγω της συνήθειάς του τελευταίου να καρφώνει σε ξύλινα παλούκια τους Οθωμανούς αιχμαλώτους του. (Εικόνες 9-10)

Εικόνα 9

Vlad III της Wallachia (1431-1476)

Εικόνα 10

Η πρακτική του ανασκολοπισμού

Ενώ κατά τη δεκαετία του 1990, η ρουμανική κυβέρνηση προσπάθησε να αποτρέψει τη στερεοτυπική προβολή της χώρας στο εξωτερικό μέσω της συμβολικής της σύνδεσης με τον μύθο του Δράκουλα, κατά τη δεκαετία του 2000 ανέλαβε επιχειρηματικές πρωτοβουλίες διαχείρισης και εκμετάλλευσης αυτής της εικόνας. Έτσι, μολονότι το 2002 αρνήθηκε στα κινηματογραφικά στούντιο της Universal την αγορά των δικαιωμάτων της ιστορίας του Κόμη Δράκουλα (Koerpel 2002), αποφάσισε σχεδόν ταυτόχρονα να αναλάβει το ίδιο την επιχειρηματική εκμετάλλευση του μύθου. Το αρχικό επιχειρηματικό σχέδιο τέθηκε σε εφαρμογή τον Νοέμβριο του 2001 και αφορούσε την κατασκευή του θεματικού πάρκου στη γενέτειρα του Πρίγκιπα, στην πόλη Sighisoara της Ρουμανίας, η οποία έχει ανακηρυχθεί σε Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Το συνολικό κόστος κατασκευής υπολογίστηκε στα 400.000.000 ευρώ και το πάρκο θα κάλυπτε μια έκταση 460 εκταρίων.¹⁵ (Εικόνα 11)

¹⁵ “Dracula Park Wants to Float on Stock Exchange”, *Romanian Daily*, 17 Ιουλίου 2006 <<http://romaniandaily.ro/cat13953/art0553371154/>> (τελευταία πρόσβαση 15 Μαΐου 2009).

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Εικόνα 11

Χάρτης του θεματικού πάρκου Dracula Park

Λόγω των έντονων αντιδράσεων, ωστόσο, το σχέδιο εγκαταλείφθηκε το 2002. Οι σημαντικότερες αντιδράσεις στο εσωτερικό της χώρας προήλθαν από τη ρουμανική ορθόδοξη εκκλησία,¹⁶ αλλά και από κατοίκους της περιοχής που θεώρησαν ότι το πάρκο θα απειλούσε το αιωνόβιο δρύινο δάσος της περιοχής (ηλικίας 500 ετών). Στο σχέδιο αντιτάχθηκαν, όπως αναμενόταν, τόσο η UNESCO¹⁷ όσο και η Greenpeace. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η στάση του Πρίγκιπα Καρόλου της Ουαλίας, ο

¹⁶ Σύμφωνα με τις δηλώσεις του Costel Stoica, υπεύθυνου τύπου της ρουμανικής ορθόδοξης εκκλησίας, «ο μύθος του Δράκουλα ουδεμία σχέση έχει με τον ρουμανικό λαό ή την ιστορία του». “Romania Builds Dracula Land”, *BBC News*, Πέμπτη 22 Μαρτίου 2001 <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1234648.stm>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).

¹⁷ “Unesco Studies Controversial Dracula Park”, *U.N. WIRE*, 5 Απριλίου 2002 <http://www.unwire.org/unwire/20020405/25326_story.asp> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009). “Dracula Park Approved despite UNESCO Objections”, *U.N. WIRE*, 2 Οκτωβρίου 2003 <http://www.unwire.org/unwire/20021002/29320_story.asp> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

οποίος αντιτάχθηκε στο σχέδιο υποστηρίζοντας πως το εγχείρημα θα έβλαπτε την εικόνα της χώρας,¹⁸ αν και είναι βέβαιο ότι οι ενστάσεις του απέρρεαν από το γεγονός ότι ένα τέτοιο θεματικό πάρκο θα προσέβαλε καταρχήν την εικόνα ενός ιστορικού Πρίγκιπα (Huggler 2002).

Κατόπιν των διεθνών και τοπικών αντιδράσεων που οδήγησαν το 2002 στο ναυάγιο του σχεδίου δημιουργίας του πάρκου στη γενέτειρα του Δράκουλα για περιβαλλοντικούς και πολιτισμικούς λόγους, η κυβέρνηση προώθησε ένα νέο σχέδιο κατασκευής του πάρκου στο Βουκουρέστι. Στο νέο αυτό σχέδιο αντιτάχθηκε πρωτίστως η ρουμανική ορθόδοξη εκκλησία, κατορθώνοντας την οριστική εγκατάλειψη του σχεδίου το 2006. Μολονότι η εξέλιξη αυτή αντιμετωπίστηκε ως μια ξεκάθαρη επιτυχία της ρουμανικής εκκλησίας, επανεπιβεβαιώνοντας τον ρόλο της στη μετακομμουνιστική Ρουμανία (Luxmoore 2006), το επεισόδιο θεωρώ ότι ανέδειξε μια περαιτέρω μεταβλητή: αυτή της συγκρουσιακής διάστασης της σχέσης ανάμεσα στις κρατικές στρατηγικές εμπορευματοποίησης της εθνικής κληρονομιάς σύμφωνα με τα νεοφιλελεύθερα πρότυπα της Δύσης και αυτές της υποστασιοποίησης του ρουμανικού έθνους ως ένα αντι-κομμουνιστικό και, πρωτίστως, ορθόδοξο έθνος.

Μια ακόμη ενδιαφέρουσα πτυχή της εμπορευματοποίησης της ρουμανικής εθνικής κληρονομιάς που αναδεικνύεται μέσω της εμπορευματοποίησης του Δράκουλα ως ένα εξαγωγίμο τουριστικό προϊόν, αφορά τη διάσταση της «εξωτικοποίησης» της κληρονομιάς αυτής (Βλ. Munt 1994: 101-123. Richards 1996b: 261-286. Rojek 1993. Walsh 1992). Η ιστορία του Πρίγκιπα Vlad είναι για τον ρουμανικό λαό η ιστορία ενός εθνικού ήρωα, ένα κομμάτι της εθνικής ιστορίας της χώρας. Για τον δυτικό τουρίστα, ωστόσο, η ιστορία του Δράκουλα αποτελεί ένα ακόμη στερεότυπο θεώρησης της χώρας πέραν αυτού του καθεστώτος Ceausescu. Είναι ενδεικτικό άλλωστε ότι μετεπαναστατικά τόσο το λεγόμενο παλάτι του Ceausescu (*Casa Republicii* ή *Casa Poporului*), πλέον αποκαλούμενο Παλάτι του Κοινοβουλίου (*Palatul Parlamentului*), όσο και το Κάστρο στο Bran της Τρανσυλβανίας, το οποίο παραδοσιακά προωθείται τουριστικά ως το κάστρο του Δράκουλα, αποτελούν τα δύο κτίρια που κατά κόρον

¹⁸ “Prince Opposes Dracula Park”, *BBC News*, 6 Μαΐου 2002 <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1971271.stm>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

προβάλλονται στο υλικό τουριστικής προώθησης της Ρουμανίας στη Δύση (Light 2007: 746-765). (Εικόνες 12-13)

Εικόνα 12

Χάρτης του θεματικού πάρκου Dracula Park

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Εικόνα 13

Το Παλάτι του «αιμοσταγούς» Ceausescu, Βουκουρέστι

Η οργάνωση της τουριστικής προώθησης της Ρουμανίας μέσω της κατά κόρον προβολής του Κάστρου του Δράκουλα και του Παλατιού του Ceausescu συνιστά έκφανση μιας ευρύτερης διαδικασίας εξωτικοποίησης της εθνικής και κομμουνιστικής κληρονομιάς της χώρας στο βλέμμα του δυτικού τουρίστα που αναζητά όχι απλά να γνωρίσει «το Άλλο της Δυτικής Ευρώπης», όπως ισχυρίζεται ο Light (2007: 158. Muresan et al. 1998: 73-85), αλλά να αντικρύσει το απόλυτο Κακό μουσειοποιημένο, βαλσαμωμένο, ακίνδυνο αν και διαρκώς απειλητικό ή αποτρόπαιο. Ικανοποιώντας ένα «χαμηλότερο», ανομολόγητο πάθος, οι επισκέψεις των δυτικών τουριστών στα μνημεία αυτά θα μπορούσαν να ενταχθούν σε μια ευρύτερη, μακραίωνη γενεαλογία δυτικής τρομολαγνείας, όπου συναντά κανείς την παρακολούθηση πρωτόγονων ανθρωποθυσιών, αιμοσταγών θεαμάτων στις ρωμαϊκές αρένες, ιεροεξεταστικών «εξαγνισμών» στην πυρά και μαζικών καρατομήσεων στη γκιλοτίνα της γαλλικής Τρομοκρατίας, τερατόμορφων «θαυμάτων» της Φύσης περιφερόμενων θιάσων και τσίρκων, κινηματογραφικών ταινιών τρόμου, τηλεοπτικών πολεμικών ανταποκρίσεων

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

και βιντεοσκοπημένων βασανισμών στο Ιράκ, μια διαρκής βιωματική εμπειρία με την οποία η σύγχρονη, για παράδειγμα, γυναίκα της Δύσης εξοικειώνεται ήδη από τη στιγμή που, μικρή ακόμη, ανεβαίνει στο «τραιναάκι του τρόμου» στο λούνα παρκ, ως τη στιγμή που, ώριμη πλέον, με τη ίδια αποτροπιασμένη λαγνεία ξεφυλλίζει τα σύγχρονα λογοτεχνικά bestsellers που περιγραφούν γλαφυρά την κακοποίηση γυναικών στο Ισλάμ, επιβεβαιώνοντας το βασίλειο της χειραφέτησης που η ίδια απολαμβάνει στη Δύση (Βλ. σχετικά Sweeney 1991. Foley et al. 1996: 198-212. Seaton 1996: 232-244).

Δεν είναι τυχαίο λοιπόν ότι μαζί με τα Sex και Torture Museums που συναντά κανείς σχεδόν σε κάθε μετα-κομμουνιστική πρωτεύουσα της ΚΑΕ (κυρίως στις πλέον φιλελεύθερες χώρες της Κεντρικής Ευρώπης), τα μουσεία κομμουνισμού αποτελούν τους δημοφιλέστερους προορισμούς των Δυτικών τουριστών με υψηλή επισκεψιμότητα. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις, όπως αυτή του *Terror Háza* (Σπίτι του Τρόμου) στη Βουδαπέστη, ο συσχετισμός τρόμου και κομμουνισμού είναι περισσότερο προφανής, καθώς το μουσείο απεικονίζει, ορίζει ως τρόμο και εξισώνει δύο διαφορετικά «καθεστώτα τρόμου»: α) αυτό του φασιστικού κόμματος του Σταυρού-Βέλους (*Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom*) (1944-1945) και β) των κομμουνιστικών υπηρεσιών ασφαλείας ΆΒΟ (*Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya*) (1946) and ΆΒΗ (*Államvédelmi Hatóság*) (1950).¹⁹ (Εικόνα 14)

¹⁹ Σε κάθε περίπτωση πάντως, η περίπτωση της Ουγγαρίας είναι ενδεικτική μιας ιδιαίτερα ισορροπημένης θεώρησης της κομμουνιστικής εμπειρίας (π.χ. Μουσείο Εθνικής Ιστορίας της Βουδαπέστης). Βλ. Dawson 1999: 154-160. Light 2000b: 157-176. Vukov et al. 2006: 175-85.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Εικόνα 14

Terror Háza, Βουδαπέστη

Αν και λιγότερο πρόδηλος, ο συμβολικός συσχετισμός τρόμου και κομμουνισμού είναι εξίσου εμφανής στην περίπτωση της Ρουμανίας. Στο συλλογικό υποσυνείδητο της Δύσης, ο αιμοδιψής πρίγκιπας και ο αιμοσταγής δικτάτορας ενώνονται συμβολικά σε ένα κοινό πρόσωπο, ενώ το Παλάτι του Δράκουλα και αυτό του Ceausescu μεταμορφώνονται στους κατεξοχήν τόπους εικονικής βίωσης του απόλυτου τρόμου, ακόμη και αν στη δεύτερη περίπτωση, όπως θα δούμε στην επόμενη υποενότητα, ο τρόμος επικοινωνείται ως υπονοούμενο ή ανομολόγητο μυστικό. Δεν ήταν άλλωστε λίγες οι περιπτώσεις λογοτεχνικών, θεατρικών, γελοιογραφικών κ.ά. απεικονίσεων λαϊκής κουλτούρας του Ceausescu με τα ενδυματολογικά και φυσιολογικά χαρακτηριστικά του Δράκουλα. Θα πρέπει να επισημανθεί, ωστόσο, ότι ο συμβολικός αυτός συσχετισμός υπήρξε μια σχεδόν αποκλειστικά δυτική υπόθεση. Αυτό εξηγεί και την σχετικά καθυστερημένη εμφάνιση του μύθου «του Δράκουλα Ceausescu», κατά τη δεκαετία του 1980, όταν τόσο οι ΗΠΑ, όσο και η Ευρώπη άρχισαν να αποσυνδέονται γεωπολιτικά από το καθεστώς που παλαιότερα συνήθιζαν να

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

περιγράφουν ως «ηρωικό» λόγω της «ανεξάρτητης» πολιτικής Ceausescu έναντι της ΕΣΣΔ (1960-1970). Την ίδια εποχή η δυτική κοινή γνώμη άρχισε να ενημερώνεται για τις απάνθρωπες συνθήκες ζωής στο καθεστώς (Hall nd. Βλ. επίσης Stojanona 2005. Βλ. ακόμη Coundouriotis 2000: 143-159. Dittmer 2003: 133-248. Miller nda. ndb.).

Το αποτέλεσμα ωστόσο παρουσιάζει εξαιρετικό αναλυτικό ενδιαφέρον. Οι τουρίστες που επισκέπτονται αυτούς τους ιστορικούς χώρους δεν αποκομίζουν κάποια ιδιαίτερη γνώση σχετικά με το ιδιαίτερο νοηματικό και βιωματικό περιεχόμενο που είχε ο κομμουνισμός για τον ρουμανικό λαό ή για τους λόγους, για τους οποίους, όπως θα δούμε στην επόμενη υποενότητα, οι Ρουμάνοι είναι τόσο απρόθυμοι να μιλήσουν ανοιχτά για το παρελθόν τους. Η αντίφαση είναι σχεδόν προφανής: μολονότι η ρουμανική κυβέρνηση ικανοποιείται από τη διαρκή προσέλκυση ξένων τουριστών που γοητεύονται από τους συμβολικούς συσχετισμούς του κομμουνιστικού παρελθόντος, ανησυχεί ιδιαίτερα για τη στερεοτυπική θεώρηση της χώρας από τους Δυτικούς ως συνώνυμης της βίας και του απολυταρχισμού παραγνωρίζοντας τις υπόλοιπες πτυχές του πολιτισμού και της εθνικής της κληρονομιάς. Η αλήθεια είναι πως το ρουμανικό κράτος ελάχιστα μπορεί να επηρεάσει τη διαδικασία τουριστικής προώθησης της χώρας, η οποία ολοκληρώνεται ως επί το πλείστον εκτός των συνόρων της.²⁰

Η ρουμανική εξαίρεση

Με τον όρο «ρουμανική εξαίρεση» εννοώ τις εκφάνσεις της ιδιαίτερης δυσκολίας που αντιμετωπίζει η Ρουμανία να διαχειριστεί, τουλάχιστον προς το παρόν το κομμουνιστικό της παρελθόν, ένα παρελθόν που δεν είναι απλά αποκηρυχθέν, αλλά εξαιρετικά βίαιο, οδυνηρό, τραυματικό και, ως εκ τούτου, δυσπρόφερτο. Στο έργο του ο Duncan Light περιγράφει το παρελθόν αυτό ως «ανεπιθύμητο», αναλύοντας την απροθυμία της ρουμανικής κυβέρνησης να προβάλει τουριστικά τη χώρα μέσω ενός στερεοτύπου βίας και απολυταρχισμού. Όμως, κατά τη γνώμη μου, η δυσκολία της

²⁰ Οι δημοφιλέστεροι, άλλωστε, τουριστικοί οδηγοί της χώρας (*Rough Guide*, *Lonely Planet* κλπ) εκδίδονται στο εξωτερικό. Βλ. Bonifaciu, S. (επιμ.), 1985, *Romania Tourist Guide*, Bucuresti: Editura Sport-Turism. Burford, T. και D. Richardson, 1998, *Romania: The Rough Guide*, 3^η έκδ., London: Rough Guides. Halikman, R. (επιμ.), 1998, *Let's Go Eastern Europe 1998*, London: Macmillan. Wood, K., 1998, *Europe by Train 1998*, London: Ebury Press.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

«ρουμανικής εξαίρεσης» εκτείνεται πέραν του πεδίου της τουριστικής διαχείρισης και εμπορευματοποίησης του παρελθόντος, σε αυτό της συλλογικής μνήμης, του ονείδους και της οδύνης, της ίδιας της ύπαρξης και της συνέχειας του ρουμανικού έθνους ως κοινότητας. Με δύο λόγια, το ρουμανικό παρελθόν δεν είναι απλά ανεπιθύμητο, αλλά άρρητο (Βλ. σχετικά Gallagher 1994. Cavalcanti 1997: 71-109. Deletant 1995. Salecl 1999: 92-111).

Η δυσκολία της συνολικής διαχείρισης του κομμουνιστικού παρελθόντος της Ρουμανίας διαφαίνεται καταρχήν από την απόπειρα περιορισμένης, και μάλλον ειρωνικής, μουσειοποίησής του στο Μουσείο Κομμουνιστικής Εικονογραφίας που περιγράφηκε στην εισαγωγή. Κατά την περίοδο του κομμουνισμού, το κτήριο του Μουσείου του Ρουμάνου Αγρότη, όπου στεγάστηκε το ως άνω μουσείο, λειτουργούσε ως μουσείο του κομμουνιστικού κόμματος της χώρας (Cristea et al. 2006. Βλ. Nicolae 2000. Verdery 1991). Κατά τις λαϊκές εξεγέρσεις του Ιουνίου 1990, το κτήριο καταστράφηκε, καθώς οι εξεγερμένοι νόμισαν ότι επρόκειτο για το αρχηγείο του Εθνικού Αγροτικού Κόμματος.²¹

Η «ρουμανική εξαίρεση» αποκαλύπτεται πάντως πλήρως στον τρόπο με τον οποίο μετεπαναστατικά προβάλλεται τουριστικά το λεγόμενο Παλάτι του Ceausescu. Το υπερπολυτελές και μεγαλεπήβολο αυτό κτήριο των 1.100 δωματίων που, όπως σημειώσαμε παραπάνω, συνεχίζει να αποτελεί το τουριστικό σήμα κατατεθέν της Ρουμανίας, κτίστηκε κατά την δεκαετία του 1980 και είναι το δεύτερο μεγαλύτερο κτήριο στον κόσμο μετά το Πεντάγωνο. Το 2006, το συνολικό κόστος κατασκευής του υπολογίστηκε στα 3 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ για τη κατασκευή του εργάστηκαν 20.000 εργάτες και 700 αρχιτέκτονες. Παρά την μεγαλόπρεπη και πολυτελή κατασκευή του, το κτήριο παραμένει για τον ρουμανικό λαό ακόμη και σήμερα ένα σύμβολο υπενθύμισης του ολοκληρωτισμού, ένα παλάτι που χτίστηκε με τον κόπο, τον ιδρώτα και το αίμα των εξαθλιωμένων Ρουμάνων εργατών, εξαναγκάζοντας μάλιστα περισσότερους από 40.000 Ρουμάνους κατοίκους του κέντρου της πόλης να

²¹ Ενδεικτικό είναι επίσης ότι ακόμη και σήμερα απουσιάζει οποιαδήποτε μνεία στο Μουσείο Κομμουνιστικής Εικονογραφίας από την ανανεωμένη ιστοσελίδα του Μουσείου του Ρουμάνου Αγρότη, στο υπόγειο του οποίου στεγάζεται. Βλ. <<http://www.muzeultaranuluiroman.ro/>> (τελευταία πρόσβαση 17 Μαΐου 2009). Βλ. επίσης Mensil 2006.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

μετακομίσουν προκειμένου να κτιστεί το παλάτι σε μια έκταση μεγαλύτερη από 5 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Σήμερα στο κτήριο αυτό στεγάζεται το Ρουμανικό Κοινοβούλιο και ονομάζεται πλέον *Palatul Parlamentului*, αν και πολλοί Ρουμάνοι επιλέγουν να το αποκαλούν *Casa Poporului*, προς τιμή του ρουμανικού λαού που υπέφερε κατά την κατασκευή του από το καθεστώς Ceausescu. (Εικόνα 15)

Εικόνα 15

Πολυτελής αίθουσα στο Παλάτι του Ceausescu (Casa Poporului)

Η τουριστική ξενάγηση στο *Palatul Parlamentului* είναι οργανωμένη κατά τρόπο ώστε δύσκολα θα μπορούσε να αποκαλυφθεί η οδυνηρή ιστορία του κτηρίου στον ανυποψίαστο επισκέπτη. Οι οργανωμένες, τουριστικές ξεναγήσεις διάρκειας μίας περίπου ώρας από ειδικό ξεναγό του Υπουργείου Πολιτισμού αποφεύγουν οποιαδήποτε αναφορά τόσο στον Ceausescu, όσο και στις τραγικές πτυχές της ιστορίας κατασκευής του. Οι τουρίστες ενημερώνονται, λοιπόν, με κάθε λεπτομέρεια για την αρχιτεκτονική του κτηρίου, τη λειτουργία των επιμέρους αιθουσών, τα εξαιρετικά κρύσταλλα των πανάκριβων πολυελαίων και τα μοναδικής ποιότητας ρουμανικά υλικά με τα οποία έχει εξ ολοκλήρου χτιστεί το κτήριο, όμως ο λόγος και ο εμπνευστής της κατασκευής του κτηρίου αποσιωπούνται πλήρως. Σε σχετική μου ερώτηση προς την ξεναγό, η απάντησή

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

της ήταν απρόσωπη: «Το κτήριο κτίστηκε από κάποιον παλαιό ηγέτη της χώρας». Τίποτε άλλο (Βλ. επίσης McLean 1998: 144-252).

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, η ρουμανική κυβέρνηση άρχισε να αναπτύσσει δειλά ορισμένες στρατηγικές εμπορευματοποίησης της κομμουνιστικής της κληρονομιάς. Είναι ενδεικτικό ότι το 2002 εκχωρήθηκε έναντι αντιτίμου το δικαίωμα χρήσης ορισμένων χώρων του παλατιού για τα γυρίσματα της ταινίας *Αμήν* του Κώστα Γαβρά. Επίσης, το 2003-2004 κατασκευάστηκε ένας γυάλινος διάδρομος κατά μήκος των εξωτερικών ανελκυστήρων προκειμένου να διευκολύνει την πρόσβαση στο Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, και το Μουσείο και Πάρκο του Ολοκληρωτισμού και του Σοσιαλιστικού Ρεαλισμού, ένα θεματικό πάρκο-μουσείο παρόμοιο προς αυτό της Βουδαπέστης, το οποίο άρχισε να λειτουργεί μόλις το 2004.

Θα έλεγε κανείς πως οι ως άνω επιλογές της ρουμανικής κυβέρνησης υποδηλώνουν μια διάθεση σταδιακής εξόδου από την «εξαιρετική» κατάσταση που διαχώριζε τη χώρα από τον «μετακομμουνιστικό κανόνα» εμπορευματοποίησης της κληρονομιάς του παρελθόντος. Η αλήθεια όμως παραμένει διαφορετική, καθώς καταρχήν ο ρουμανικός λαός συνεχίζει να αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες κατά τη διαχείριση του κομμουνιστικού (ολοκληρωτικού), βίαιου και τραυματικού παρελθόντος. Επιπλέον, οι επιλογές της ρουμανικής κυβέρνησης διατηρούν ορισμένες αμφισημίες και αντιφάσεις ως προς την εμπορευματοποίηση της κληρονομιάς και την υποστασιοποίηση του έθνους.

Προκαλεί, λοιπόν, εντύπωση το γεγονός ότι ενώ τα αντι-κομμουνιστικά αισθήματα του λαού έχουν αρχίσει να υποχωρούν σταδιακά σε ένταση, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 άρχισαν να απομακρύνονται από το σκηνικό της πρωτεύουσας διάφορα αντικείμενα μνήμης που συνδέονταν με την περίοδο του κομμουνισμού. Το 2004, για παράδειγμα, αποφασίστηκε η αποκαθήλωση του αγάλματος της αγροτικής επανάστασης του 1907 κοντά στην *Piata Obor*. Το εν λόγω άγαλμα ανεγέρθηκε το 1972 και υπήρξε σημείο κατατεθέν της περιοχής για 32 ολόκληρα χρόνια μέχρι την αποκαθήλωσή του. Σε μια προσπάθεια υποστασιοποίησης του νέου ορθόδοξου, αντι-κομμουνιστικού ρουμανικού έθνους, ο Υπουργός Πολιτισμού, Razvan Theodorescu,

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

αποφάσισε το 2004 την αποκαθήλωση του Μνημείου των Ηρώων του Κομμουνισμού στο Πάρκο του Καρόλου, προκειμένου να κτισθεί στη θέση του ο Καθεδρικός της Παλινόρθωσης του Έθνους. Κατόπιν των αντιδράσεων μιας ένωσης πολιτικών δικαιωμάτων και του πρώην Δημάρχου της πόλης, Traian Basescu, νυν Προέδρου της Ρουμανίας, η επιχείρηση του Υπουργείου Πολιτισμού διακόπηκε με δικαστική απόφαση, αλλά ένα τμήμα του Μανσωλείου καταστράφηκε οριστικά. Την ίδια χρονιά αποφασίστηκε επίσης η ανέγερση ενός μνημείου αφιερωμένου στη δόξα των ηρώων της Επανάστασης του 1989, το κόστος του οποίου υπολογίστηκε στα 3,6 εκατομμύρια δολάρια (Cioana 2006. Siani-Davies 2005. Tismaneanu 1998. Antohi 2002. Codrescu 1991. Dupcsik 2001: 31-39. Hall 2006). (Εικόνα 16)

Εικόνα 16

Μνημείο της Επανάστασης του 1989, Piata Revolutiei

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Οι αντιφάσεις και αμφισημίες που επισημάνθηκαν παραπάνω θα έλεγα ότι πηγάζουν από τη θεμελιακή διαφοροποίηση ανάμεσα α) στην κληρονομιά του κομμουνιστικού παρελθόντος ως μια τραυματική βιωματική εμπειρία που πρέπει να ξεχαστεί και β) στο κομμουνιστικό παρελθόν ως ένα προϊόν εμπορευματοποίησης, έναντι του οποίου επιχειρείται η αντιθετική υποστασιοποίηση ενός ορθόδοξου, ευρωπαϊκού και αντι-κομμουνιστικού έθνους στο πλαίσιο μιας ευρύτερης στρατηγικής του ρουμανικού κράτους. Ενώ, λοιπόν, ο ρουμανικός λαός αναζητά τη μετακομμουνιστική του ταυτότητα δίχως να είναι ακόμη τουλάχιστον σε θέση να διαχειριστεί το τραυματικό του παρελθόν, το κράτος επιθυμεί την εκ νέου υποστασιοποίηση του έθνους μέσω της εμπορευματοποίησης της κομμουνιστικής κληρονομιάς. Το αποτέλεσμα είναι το εξής: Από τη μία, όπως σημειώσαμε στην προηγούμενη υποενότητα, το κομμουνιστικό παρελθόν της Ρουμανίας προβάλλεται και καταναλώνεται από τους τουρίστες της Δύσης ως κάτι εξωτικό, μη-δυτικό (Βλ. επίσης Franklin 2003: 271. Wolff 1994). Κατασκευάζεται μάλιστα με τέτοιο τρόπο ώστε να απευθύνεται σχεδόν αποκλειστικά σε μη-Ρουμάνους τουρίστες, ενώ σχεδόν κανένα μουσείο ή μνημείο τουριστικής προβολής του κομμουνιστικού παρελθόντος δεν φέρει καν ρουμανικό όνομα (*Communist Iconography Museum, Bucharest Museum and Park of Totalitarianism and Socialist Realism* κλπ). Από την άλλη, διαπιστώνεται μια έντονη αμηχανία του ρουμανικού λαού έναντι του κομμουνιστικού του παρελθόντος. Η αμηχανία αυτή προφανώς συνδέεται με τις άσχημες βιωματικές εμπειρίες του λαού κατά τη διακυβέρνηση Ceausescu, όμως δεν είναι απαλλαγμένη συμβολικά ούτε από τις σύγχρονες κρατικές στρατηγικές διαχείρισης του παρελθόντος, ούτε από τη διαδικασία κατασκευής και εξωτικοποίησής του στο εξωτερικό. Θα έλεγα, ότι όσο η Ρουμανία δεν μιλά για το παρελθόν της, τόσο εντονότερη θα είναι η επίδραση παρόμοιων εξωγενών κατασκευών, ιδίως, στις μετέπειτα γενιές.

Σημάδια αλλαγής(:): Sighet

Τα τελευταία χρόνια άρχισαν να εκδηλώνονται ορισμένες αξιοσημείωτες προσπάθειες κριτικής επανεξέτασης της κληρονομιάς του κομμουνιστικού παρελθόντος. Το 1993, ο

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

μη-κυβερνητικός οργανισμός Πολιτική Συμμαχία της Ρουμανίας ζήτησε τη χορηγία του Συμβουλίου της Ευρώπης για την κατασκευή του λεγόμενου Μνημείου των Θυμάτων του Κομμουνισμού και της αντι-κομμουνιστικής Αντίστασης (“Memorial Sighet”). Την επόμενη χρονιά, ιδρύθηκε το Ίδρυμα Academia Civica για τον συντονισμό της κατασκευής. Με την πρωτοβουλία της κοινωνίας των πολιτών, το Μνημείο Sighet αναπτύσσεται διαρκώς και αποτελεί σήμερα ένα κεντρικό σημείο μνήμης της ταραχώδους περιόδου του καθεστώτος Ceausescu. (Εικόνα 17)

Εικόνα 17

*Το «ευρωπαϊκό» Μνημείο των Θυμάτων του Κομμουνισμού
και της αντι-κομμουνιστικής Αντίστασης*

Το Μνημείο Sighet στεγάζεται στο κτήριο της λεγόμενης «Φυλακής των Υπουργών» (*Inchisoarea Ministriilor*) στην πόλη Sigheu Marmatiei, στα βορειοδυτικά σύνορα της χώρας. Η φυλακή του Sighet κτίστηκε το 1897 κατά την περίοδο της αυστρο-ουγγρικής μοναρχίας για τον εορτασμό της επετείου των χιλίων ετών ουγγρικής κυριαρχίας στην περιοχή (896-1896). Αρχικά λειτούργησε ως κοινή φυλακή, ενώ το 1944 μετατράπηκε σε σταθμό εξορίας των Εβραίων και αντιφασιστών καθ' οδόν για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης της Γερμανίας και της Πολωνίας. Κατά την περίοδο 1948-1964 λειτούργησε ως μία από τις φυλακές «πολιτικού εξαγνισμού» κάτω από άθλιες

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

συνθήκες κράτησης 180 αντιφρονούντων, μελών της πολιτικής, πνευματικής και πολιτιστικής ελίτ της χώρας.²² (Εικόνες 18-19)

Εικόνα 18

Ο διάδρομος της φυλακής Sighet

Εικόνα 19

Η «Παρέλαση των Θυσιασμένων», γλυπτό του Aurel Vlad στον αυλόγυρο του Μνημείου

Το Μνημείο εγκαινιάστηκε το 1996 και άνοιξε για το κοινό τον Ιούνιο του 1997. Αποτελείται από δύο κυρίως τμήματα: το Μουσείο του Ολοκληρωτισμού και το Διεθνές Κέντρο Σπουδών του Κομμουνισμού. Στα παλιά κελιά της μουσειοποιημένης φυλακής εκτίθενται έγγραφα της εποχής σχετικά με την ιστορία του κτηρίου και της συνθήκης κράτησης, ενώ παράλληλα απεικονίζεται συνολικά το καταπιεστικό σύστημα της εποχής και οι πρακτικές του (ψυχιατρικά άσυλα, κολλεκτιβοποίηση της υπαίθρου κλπ). Το Μνημείο των Θυμάτων του Κομμουνισμού και της αντι-κομμουνιστικής Αντίστασης στο Sighet χαρακτηρίστηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης στο σεμινάριο των Δελφών (Οκτώβριος 1998) ως ένα υπόδειγμα ευρωπαϊκής τοποθεσίας μνήμης, μαζί με το Auschwitz στην Πολωνία και το Μνημείο Ειρήνης στην Caen της Γαλλίας.²³

²² Βλ. <<http://www.memorialsighet.ro/en/>> (τελευταία πρόσβαση 17 Μαΐου 2009). Λέγεται ακόμη πως 2,5 μόλις χιλιόμετρα έξω από την πόλη Sighet υπάρχει το «Νεκροταφείο των Φτωχών». Σύμφωνα με τον τοπικό μύθο περίπου 52 φυλακισμένοι που πέθαναν από τις κακουχίες θάφτηκαν κρυφά κατά την διάρκεια της νύχτας σε αυτό το νεκροταφείο.

²³ Το Διεθνές Κέντρο Σπουδών του Κομμουνισμού αναλαμβάνει ερευνητικές δράσεις και αποτελείται από τρία τμήματα (εκδόσεων, προφορικής ιστορίας και έρευνας) καθώς και από μία βιβλιοθήκη. Το Τμήμα Εκδόσεων έχει ήδη προβεί στην έκδοση πολλών έργων, ιστορικών μελετών και πρακτικών συνεδρίων (κάθε χρόνο διοργανώνεται στο Sighet ένα συμπόσιο στο οποίο συμμετέχουν ιστορικοί αλλά και μάρτυρες από ολόκληρη την Ευρώπη), καθώς και γραπτών εργασιών μαθητών που συμμετέχουν σε

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Οι διαφορές του εν λόγω μνημείου από τους υπόλοιπους μνημειακούς-μουσειακούς χώρους που συνδέονται με την κομμουνιστική περίοδο της Ρουμανίας είναι σχεδόν προφανείς. Καταρχήν, πρόκειται για ένα μνημειακό-μουσειακό χώρο που δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της κοινωνίας των πολιτών και των οργανώσεων της χώρας, αντί του κράτους ή των τοπικών επιχειρηματιών. Αυτό συνεπάγεται ότι το μνημείο και οι μουσειακές-ερευνητικές του υπηρεσίες δεν στοχεύουν ούτε στην εξυπηρέτηση κάποιας κρατικής στρατηγικής υποστασιοποίησης του ρουμανικού έθνους, ούτε στην εμπορευματοποίηση της κομμουνιστικής κληρονομιάς. Είναι ενδεικτικό ότι ο επισκέπτης δεν καλείται να πληρώσει καν κάποιο αντίτιμο κατά την είσοδό του στον χώρο, ενώ οι λειτουργικές του ανάγκες καλύπτονται από χορηγίες και δωρεές. Δεύτερον, το Μνημείο απευθύνεται καταρχήν στον ρουμανικό λαό και δευτερευόντως στον τουρίστα της Δύσης,²⁴ αν και προσελκύει έναν σταθερό αριθμό ξένων τουριστών ετησίως. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, όπως έχει ήδη επισημάνει ο Duncan Light, ενώ το Μνημείο ερμηνεύει για λογαριασμό του ρουμανικού λαού τη φρίκη της πρώιμης κομμουνιστικής περιόδου, «δεν επιχειρείται καμία εξέταση της ανομίας του καθεστώτος Ceausescu» (Light 2000a: 160), μια περίοδος που ενώ για τον ρουμανικό λαό παραμένει δυσπρόφερτη, για τον δυτικό τουρίστα αντιμετωπίζεται ακόμη ως «εξωτική».

Στις αρχές του 2006, το ρουμανικό κράτος άρχισε για πρώτη φορά να οργανώνει έναν συγκεκριμένο επίσημο λόγο σχετικά με το κομμουνιστικό παρελθόν της χώρας. Με απόφαση του Πρωθυπουργού ιδρύθηκε το Ινστιτούτο για τη Διερεύνηση των Κομμουνιστικών Εγκλημάτων στη Ρουμανία,²⁵ ενώ με απόφαση του Προέδρου της χώρας ιδρύθηκε η Προεδρική Επιτροπή για την Ανάλυση της Κομμουνιστικής Δικτατορίας στη Ρουμανία. Την ίδια χρονιά διοργανώθηκε στη Βιέννη μια ρουμανική

θερινά σχολεία. Το Τμήμα Προφορικής Ιστορίας έχει ως αποστολή τη συγκέντρωση όσο γίνεται περισσότερων προφορικών μαρτυριών προς ερευνητική χρήση. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι κατά την περίοδο 1993-1999, ελήφθησαν 3.000 συνεντεύξεις (περ. 2.500 ώρες ηχογράφησης). Ήδη, πολλές από τις ηχογραφημένες συνεντεύξεις χρησιμοποιούνται ως ακουστικό υλικό από τους επισκέπτες του μουσείου. Το Τμήμα Έρευνας συγκροτείται από τους ερευνητές του κέντρου και ασχολείται παράλληλα με την αξιοποίηση πολλών άλλων πηγών (εγγράφων, φωτογραφιών κλπ).

²⁴ <<http://www.memorialsighet.ro/en/>> (τελευταία πρόσβαση 17 Μαΐου 2009).

²⁵ <<http://www.crimelecomunismului.ro/en/>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).

Στυλιανή Λέτσου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

έκθεση του Κομμουνισμού με τη χορηγία του Ρουμανικού Πολιτιστικού Ινστιτούτου. Η Προεδρική Επιτροπή συστάθηκε με σκοπό τη σύνταξη μιας «ακριβούς και συμπαγούς» αναφοράς που θα επέτρεπε στον Ρουμάνο Πρόεδρο να καταδικάσει επίσημα τα 50 χρόνια του κομμουνισμού στη χώρα. Ενώ μέχρι το 2006 η κρατική πολιτική στόχευε στην περιθωριοποίηση, αποσιώπηση και αποξένωση του παρελθόντος, οι παραπάνω κινήσεις επιδίωξαν την ένταξη της κομμουνιστικής περιόδου στο συνολικό αφήγημα της εθνικής ιστορίας (Tismaneanu 2008: 166-180).

Είναι προφανώς αρκετά νωρίς να εκτιμηθούν αναλυτικά τα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας. Δύσκολα, ωστόσο, θα μπορούσε να διαχωρίσει κανείς την ως άνω κρατική στρατηγική από την ευρύτερη προσπάθεια μιας εκ νέου υποστασιοποίησης του ρουμανικού έθνους ως αντι-κομμουνιστικού, ευρωπαϊκού και ορθόδοξου. Όσο για τον ρουμανικό λαό, οι ίδιες φιλελεύθερες καπιταλιστικές πρακτικές που επέτρεψαν στο ρουμανικό κράτος να επιχειρήσει την εμπορευματοποίηση της εθνικής του κληρονομιάς (σχέδιο δημιουργίας του θεματικού Πάρκου του Δράκουλα), επιτρέπουν πλέον στους ιδιώτες να αξιοποιήσουν εμπορικά την κομμουνιστική κληρονομιά προς ίδιον όφελος. Για παράδειγμα, ο Ρουμάνος εκατομμυριούχος Dinel Staicu ανακοίνωσε ότι ξεκίνησε τις εργασίες κατασκευής ενός μουσείου αφιερωμένου στη μνήμη του Ceausescu στη γενέτειρά του δικτάτορα Scornicești. Επίσης στο χωριό Podu δίπλα στην Craiova, δημιουργήθηκε ένα Πάρκο Αναψυχής που περιέχει ένα Ξενοδοχείο του Κομμουνιστικού Κόμματος, ένα γήπεδο ποδοσφαίρου και μια πισίνα κολύμβησης, μια εκκλησία, καθώς και ένα μνημείο, όπου μπορεί κανείς να ανάψει ένα κερί στη μνήμη του τραγικού θανάτου του ζεύγους Ceausescu.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

Βιβλιογραφία

- “Dracula Park Approved despite UNESCO Objections”, *U.N. WIRE*, 2 Οκτωβρίου 2003
<http://www.unwire.org/unwire/20021002/29320_story.asp> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- “Dracula Park Wants to Float on Stock Exchange”, *Romanian Daily*, 17 Ιουλίου 2006
<<http://romaniandaily.ro/cat13953/art0553371154/>> (τελευταία πρόσβαση 15 Μαΐου 2009).
- “Prince Opposes Dracula Park”, *BBC News*, 6 Μαΐου 2002
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1971271.stm>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- “Romania Builds Dracula Land”, *BBC News*, Πέμπτη 22 Μαρτίου 2001
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1234648.stm>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- “Unesco Studies Controversial Dracula Park”, *U.N. WIRE*, 5 Απριλίου 2002
<http://www.unwire.org/unwire/20020405/25326_story.asp> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- <<http://www.crimелеcomunismului.ro/en/>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- <<http://www.memorialsighet.ro/en/>> (τελευταία πρόσβαση 17 Μαΐου 2009).
- <<http://www.muzeultaranuluiroman.ro/>> (τελευταία πρόσβαση 17 Μαΐου 2009).
- Ágh, A., 1998, *The Politics of Central Europe*, London: Sage.
- Antohi, S., 2002, “Romania and the Balkans: From Geocultural Bovarism to Ethnic Ontology”, *Transit*, no. 21
<http://www.iwm.at/index.php?option=com_content&task=view&id=235&Itemid=411> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- Ashworth, G.J. και P.J. Larkham (επιμ.), 1994, *Building a New Heritage: Tourism, Culture and Identity in the New Europe*, London: Routledge.
- Ashworth, G.J., 1994, “From History to Heritage – From Heritage to Identity: In Search of Concepts and Models”, στο *Building A New Heritage: Tourism, Culture and Identity in the New Europe*, επιμ. G.J. Ashworth και P.J. Larkham, London: Routledge, σσ. 12-30.
- Bhabha, H.K. (επιμ.), 1990, *Nation and Narration*, London: Routledge.
- Bonifaciu, S. (επιμ.) 1985, *Romania Tourist Guide*, Bucuresti: Editura Sport-Turism.
- Boym, S., 2001, *The Future of Nostalgia*, New York: Basic Books.
- Burford, T. και D. Richardson, 1998, *Romania: The Rough Guide*, 3^η έκδ., London: Rough Guides.
- Cavalcanti, M.B.U., 1997, “Urban Reconstruction and Autocratic Regimes: Ceausescu’s Bucharest in its Historic Context”, *Planning Perspectives*, 12: 1, σσ. 71-109.
- Cioana, I., 22 Απριλίου 2006, “When Monuments Have a Break”, *Plotki*, 22
<<http://www.plotki.net/>> (τελευταία πρόσβαση 17 Μαΐου 2009).
- Codrescu, A., 1991, *The Hole in the Flag: A Romanian Exile’s Story of Return and Revolution*. New York: William Morrow and Company.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

- Coles, T., 2003, "Urban Tourism, Place Promotion and Economic Restructuring: The Case of Post-socialist Leipzig", *Tourism Geographies*, 5: 2, σσ. 190-219.
- Coundouriotis, E., 2000, "Dracula and the Idea of Europe", *Connotations*, 9: 2, σσ. 143-159 <<http://www.uni-tuebingen.de/connotations/coundour92.htm>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- Cristea, G. και S. Radu-Bucurenci, 2006, "Exhibiting Communism in Romania: Getting Closer by Creating Distance" <http://www.osaarchivum.org/updates/2006/vatf_ws/abs_cristearadu.shtml> (τελευταία πρόσβαση 17 Μαΐου 2009).
- Davis, P., 2007, "Place, Exploration: Museums, Identity, Community", στο *Museums and Their Communities*, επιμ. S. Watson, Oxon: Routledge, σσ. 69-70.
- Dawson, A.H., 1999, "From Glittering Icon to...", *Geographical Journal*, 165, σσ. 154-160.
- Deletant, D., 1995, *Ceausescu and the Securitate: Coercion and Dissent in Romania, 1965-1989*, London: Hurst.
- Dittmer, J., 2003. "Dracula and the Cultural Construction of Europe", *Connotations*, 12: 2-3, σσ. 233-48 <<http://www.unituebingen.de/connotations/dittmer1223.html>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- Drakulić, S., 1996, *Café Europa: Life after Communism*, London: Abacus.
- Dupcsik, C., Special Edition 2001, "The West, the East, and the Border Lining", *Newsletter Social Science in Eastern Europe*, σσ. 31-39 <http://www.gesis.org/en/publications/magazines/newsletter_eastern_europe/archive/nl01s/nl_sh_2001.pdf> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- Eriskien, T.H., 1997, "Ethnicity, Race and Nation", στο *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration*, επιμ. M. Guibernau και J. Rex, London: Polity Press, σσ. 33-42.
- Falk, J.H. και B.K. Sheppard, 2006, *Thriving in the Knowledge Age: New Business Models for Museums and Other Cultural Institutions*, Oxford: Altamira Press.
- Foley, M. και J.J. Lennon, 1996, "JFK and Dark Tourism: A Fascination with Assassination", *International Journal of Heritage Studies*, 2: 4, σσ. 198-212.
- Frank, S., 2006, "Disputed Tourist Stages, Heritage Stories and Cultural Scripts at Checkpoint Charlie, Berlin", στο *The Politics of Heritage and Regional Development Strategies: Actors, Interests, Conflicts*, επιμ. S. Schröder-Esch και J.H. Ulbricht, Weimar: Bauhaus-Universität Weimar, σσ. 175-185.
- Franklin, A.S., 2003, *Tourism: An Introduction*, London: Sage.
- Gallagher, T., 1994, *Romania after Ceausescu*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Gellner, E., 1992, *Έθνη και Εθνικισμός*, μτφρ. Δ. Λαφαζάνη, 2^η έκδοση, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Glazer, N. και D.P. Moynihan, 1975, *Ethnicity: Theory and Experience*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Graburn, N., 2007, "A Quest for Identity", στο *Museums and Their Communities*, επιμ. S. Watson, Oxon: Routledge, σσ. 127-132.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

- Graham, B., 2000, "The Past in Place: Historical Geographies of Identity", στο *Modern Historical Geographies*, επιμ. B. Graham και C. Nash, Harlow: Longman, σσ. 70-99.
- Grzymała-Busse, A.M., 2002, *Redeeming the Communist Past*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Halikman, R. (επιμ.), 1998, *Let's Go Eastern Europe 1998*, London: Macmillan.
- Hall, D., 1999, "Destination Branding, Niche Marketing and National Image Projection in Central and Eastern Europe", *Journal of Vacation Marketing*, 5: 3, σσ. 227-237.
- Hall, D.R., 1991, "Contemporary Challenges", στο *Tourism and Economic Development in Eastern Europe and the Soviet Union*, επιμ. D.R. Hall, London: Belhaven, σσ. 281-289.
- Hall, D.R., 1995, "Tourism Change in Central and Eastern Europe", στο *European Tourism: Regions, Spaces and Restructuring*, επιμ. A. Montanari και A.M. Williams, Chichester: Wiley, σσ. 221-244.
- Hall, D.R., 1998, "Tourism Development and Sustainability Issues in Central and South-East Europe", *Tourism Management*, 19: 5, σσ. 423-431.
- Hall, R.A., 2006, "'Orwellian, Positively Orwellian': Prosecutor Voinea's Campaign to Sanitize the Romanian Revolution of December 1989", <<http://homepage.mac.com/khallbobo/RichardHall/pubs/Voineaswar091706.html>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- Hall, R.A., Nd., "Images of Romanians and Bulgarians in Modern American Media and Popular Culture" <<http://homepage.mac.com/khallbobo/RichardHall/pubs/huroimages060207tk6.html>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- Harvey, P., 1996, *Hybrids of Modernity: Anthropology, the Nation State and the Universal Exhibition*, London: Routledge.
- Hobsbawm, E.J., 2006, "Introduction: Inventing of Tradition", στο *The Invention of Tradition*, επιμ. E. Hobsbawm και T. Ranger, Cambridge: Cambridge University Press, σσ. 1-14.
- Hobsbawm, E.J., 1996, "Ethnicity and Nationalism in Europe Today", στο *Mapping the Nation*, επιμ. G. Balakrishnan, London: Verso, σσ. 255-266.
- Huggler, J., 29 Ιουνίου 2002, "Dracula-land Theme Park Bites the Dust", *The Independent*, <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/draculaland-theme-park-bites-the-dust-646699.html>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- Isaacs, H.R., 1975, "Basic Group Identity", στο *Ethnicity: Theory and Experience*, επιμ. N. Glazer και D.P. Moynihan, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, σσ. 29-52.
- Johnson, N.C., 2001, "From Time Immemorial: Narratives of Nationhood and the Making of National Space", στο *Timespace: Geographies of Temporality*, επιμ. J. May και N. Thrift, London: Routledge, σσ. 89-105.
- Johnson, N.C., 2000, "Historical Geographies of the Present", στο *Modern Historical Geographies*, επιμ. B. Graham και C. Nash, Harlow: Longman, σσ. 251-272.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

- Koeppel, D., 15 Ιανουαρίου 2002, "Drac Attack: Dracula Land is Set to Do Battle with Universal Studios", *Entertainment Weekly*, <<http://www.ew.com/ew/article/0,,193894,00.html>> (τελευταία πρόσβαση 15 Μαΐου 2009).
- Lanfant, M., J.B. Allcock και E.M. Bruner (επιμ.), 1995, *International Tourism: Identity and Change*, London: Sage.
- Lash, S. και J. Urry, 1987, *The End of Organized Capitalism*, Cambridge: Polity.
- Light, D. και D. Dumbraveanu-Andone, 1997, "Heritage and National Identity: Exploring the Relationship in Romania", *International Journal of Heritage Studies*, 3: 1, σσ. 28-43.
- Light, D., 2000a, "An Unwanted Past: Contemporary Tourism and the Heritage of Communism in Romania", *International Journal of Heritage Studies*, 6: 2, σσ. 145-160.
- Light, D., 2007, "Dracula Tourism in Romania Cultural Identity and the State", *Annals of Tourism Research*, 34: 3, σσ. 746-765.
- Light, D., 2000b, "Gazing on Communism: Heritage Tourism and Post-communist Identities in Germany, Hungary and Romania", *Tourism Geographies*, 2: 2, σσ. 157-176.
- Light, D., 1995, "Heritage as Informal Education", στο *Heritage, Tourism and Society*, επιμ. D.T. Herbert, London: Mansell, σσ. 117-145.
- Light, D., 2000c, "Tourism and Romania's Communist Past: Coming to Terms with an Unwanted Heritage", στο *Post-communist Romania: Coming to Terms with Transition*, επιμ. D. Light και D. Phinnemore, Basingstoke: Macmillan, σσ. 59-78.
- Luxmoore, J., 6 Απριλίου 2006, "Cancellation of Dracula Park Hailed as Victory by Romanian Church", *Ecumenical News International*, <<http://www.eni.ch/articles/display.shtml?06-0305>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- McCrone, D., 2000, *Η Κοινωνιολογία του Εθνικισμού: Οι Αυστριακοί μας Πρόγονοι*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- McLean, F., 1998, "Museums and the Construction of National Identity: A Review", *International Journal of Heritage Studies*, 3: 4, σσ. 244-252.
- Mensil, M., février 2006, *Histoire tourmentée d'un "lieu de mémoire": le M.T.R, avant, pendant, après le communisme. (Notes)*, MTR Perugia.
- Miller, E., Nd.a, "Filing for Divorce: Count Dracula vs. Vlad Tepes" <<http://www.ucs.mun.ca/~emiller/Divorce.rtf>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- Miller, E., Nd.b, "Vampire Hunting in Transylvania", <<http://www.ucs.mun.ca/~emiller/Trans.htm>> (τελευταία πρόσβαση 25 Μαΐου 2009).
- Misztal, B., 2007, "Memory Experience", στο *Museums and Their Communities*, επιμ. S. Watson, Oxon: Routledge, σσ. 379-398.
- Morgan, N. και A. Pritchard, 1998, *Tourism Promotion and Power: Creating Images, Creating Identities*, Chichester: Wiley.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

- Munasinghe, H., 2005, "The Politics of the Past: Constructing a National Identity through Heritage Conservation", *International Journal of Heritage Studies*, 11: 3, σσ. 251-60.
- Munt, I., 1994, "The 'Other' Postmodern Tourism: Culture, Travel and the New Middle Classes", *Theory, Culture and Society*, 11, σσ. 101-123.
- Muresan, A. και K.A. Smith, 1998, "Dracula's Castle in Transylvania: Conflicting Heritage Marketing Strategies", *International Journal of Heritage Studies*, 4, σσ. 73-85.
- Nash, C. και B. Graham, 2000, "The Making of Modern Historical Geographies", στο *Modern Historical Geographies*, επιμ. B. Graham και C. Nash, Harlow: Longman, σσ. 1-10.
- Neumann, I.B., 1999, *Uses of the Other: The 'East' in European Identity Formation*, Manchester: Manchester University Press.
- Nicolae, I., 2000, "Changes of Romanian Place Names during the Communist Era", στο *Post-communist Romania: Geographical Perspectives*, επιμ. D. Light και D. Phinnemore, Liverpool: Liverpool Hope Press.
- Ozkanimli, U., 2005, *Contemporary Debates on Nationalism: A Critical Engagement*, New York: Palgrave Macmillan.
- Ozkanimli, U., 2000, *Theories of Nationalism: A Critical Introduction*, New York: Palgrave.
- Palmer, C., 1999, "Tourism and the Symbols of Identity", *Tourism Management*, 20: 3, σσ. 313-321.
- Piekarska-Duraj, Ł., 2006, "Negotiating Historical Narratives for Nowa Huta: Heritage as a Factor for Local Identity Building", στο *The Politics of Heritage and Regional Development Strategies: Actors, Interests, Conflicts*, επιμ. S. Schröder-Esch και J.H. Ulbricht, Weimar: Bauhaus-Universität Weimar, σσ. 167-174.
- Richards, G. (επιμ.), 1996a, *Cultural Tourism in Europe*, Wallingford: CAB International.
- Richards, G., 1994, "Developments in European Cultural Tourism", *Tourism: The State of the Art*, επιμ. A.V. Seaton, C.L. Jenkins, R.C. Wood, P.U.C. Dieke, M.M. Bennett, L.R. MacLellan και R. Smith, London: Routledge, σσ. 366-376.
- Richards, G., 1996b, "Production and Consumption of European Cultural Tourism", *Annals of Tourism Research*, 23: 2, σσ. 261-286.
- Rojek, C., 1993, *Ways of Escape*, Basingstoke: Macmillan.
- Salecl, R., 1999, "The State As a Work of Art: The Trauma of Ceausescu's Disneyland", στο *Architecture and Revolution: Contemporary Perspectives on Central and Eastern Europe*, επιμ. N. Leach, London: Routledge, σσ. 92-111.
- Seaton, A.V., 1996, "Guided by the Dark: From Thanatopsis to Thanatourism", *International Journal of Heritage Studies*, 2, σσ. 232-244.
- Sharpley, R., 1994, *Tourism, Tourists and Society*, Huntingdon: ELM.
- Shurmer-Smith, P. και K. Hannam, 1994, *Worlds of Desire: Realms of Power*, London: Arnold.
- Siani-Davies, P., 2005, *The Romanian Revolution of December 1989*, Ithaca, NY: Cornell University Press.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

- Smith, A.D., 2005, "Ethno-symbolism and the Study of Nationalism", στο *Nations and Nationalism: A Reader*, Edinburgh: Edinburgh University Press, σσ. 23-31.
- Smith, A.D., 2000, *Εθνική Ταυτότητα*, μτφρ. Ε. Πέππα, Αθήνα: Οδυσσέας.
- Stojanova, C., 2005, "Beyond Dracula and Ceausescu: Phenomenology of Horror in Romanian Cinema", στο *Horror International*, επιμ. S.J. Schneider και T. Williams, Detroit: Wayne State University Press.
- Sweeney, J., 1991, *The Lives and Evil Times of Nicolae Ceausescu*, London: Hutchinson.
- Till, K.E., 2005, *The New Berlin: Memory, Politics, Place*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Timothy, D.J. και S.W. Boyd, 1996, *Heritage Tourism*, New Jersey: Prentice Hall.
- Tismaneanu, V., 2008, "Democracy and Memory: Romania Confronts Its Communist Past", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 617: 1, σσ. 166-180.
- Tismaneanu, V., 1998, *Fantasies of Salvation: Democracy, Nationalism, and Myth in Post-Communist Europe*, Princeton: Princeton University Press.
- Todorova, M., 1997, *Imagining the Balkans*, New York: Oxford University Press.
- Tunbridge, J.E. και G.J. Ashworth, 1996, *Dissonant Heritage: The Management of the Past as a Resource in Conflict*, Chichester: Wiley.
- Tunbridge, J.E., 1998, "The Question of Heritage in European Cultural Conflict", στο *Modern Europe: Place, Culture, Identity*, επιμ. B. Graham, London: Arnold, σσ. 236-260.
- Tunbridge, J.E., 1994, "Whose Heritage? Global Problem, European Nightmare", στο *Building a New Heritage: Tourism, Culture and Identity in the New Europe*, επιμ. G.J. Ashworth και P.J. Larkham, London: Routledge, σσ. 123-134.
- Urry, J., 1994, "Cultural Change and Contemporary Tourism", *Leisure Studies*, 13: 4, σσ. 233-238.
- Urry, J., 1990, *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies*, London: Sage.
- Van den Bosch, A., 2007, "Museums: Constructing a Public Culture", στο *Museums and Their Communities*, επιμ. S. Watson, Oxon: Routledge, σσ. 501-509.
- Verdery, K., 1991, *National Ideology Under Socialism: Identity and Cultural Politics in Ceausescu's Romania*, Berkeley: University of California Press.
- Verdery, K., 1999, *The Political Lives of Dead Bodies: Reburial and Post-socialist Change*, New York: Columbia University Press.
- Vukov, N. και S. Toncheva, 2006, "Town Squares and Socialist Heritage: The Reworking of Memorial Landscapes in Post-socialist Bulgaria", στο *The Politics of Heritage and Regional Development Strategies: Actors, Interests, Conflicts*, επιμ. S. Schröder-Esch και J.H. Ulbricht, Weimar: Bauhaus-Universität Weimar, σσ. 175-85.
- Walsh, K., 1992, *The Representation of the Past: Museums and Heritage in the Post-modern World*, London: Routledge.
- Wolff, L., 1994, *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*, Stanford, CA: Stanford University Press.

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

- Wood, K., 1998, *Europe by Train 1998*, London: Ebury Press.
- Young, C. και D. Light, 2006, “‘Communist Heritage Tourism’: Between Economic Development and European Integration”, *Heritage and Media in Europe*, 3: 18, σσ. 249-261.
- Άντερσον, Μπ., 1997, *Φαντασιακές Κοινότητες: Στοχασμοί για τις Απαρχές και τη Διάδοση του Εθνικισμού*, μτφρ. Π. Χαντζαρούλα, Αθήνα: Νεφέλη.
- Γαλανή-Μουτάφη, Β., 2002, *Έρευνες για τον Τουρισμό στην Ελλάδα και την Κύπρο: Μια Ανθρωπολογική Προσέγγιση*, Αθήνα: Προπομπός.
- Θεοδωρίδης, Π.Π., 2004, *Οι Μεταμορφώσεις της Ταυτότητας: Έθνος, Νεωτερικότητα και Εθνικιστικός Λόγος*, Θεσσαλονίκη: Αντιγόνη.
- Κανταντζόγλου, Ρ.Λ., 2001, *Στη Σκιά του Ιερού Βράχου: Τόπος και Μνήμη στα Αναφιώτικα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μαραντζίδης, Ν., 2001, *Γιασασίν Μιλλέτ. Ζήτω το Έθνος. Προσφυγιά, Κατοχή και Εμφύλιος: Εθνοτική Ταυτότητα και Πολιτική Συμπεριφορά στους Τουρκόφωνους Ελληνορθόδοξους του Δυτικού Πόντου*, Κρήτη: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Μαρβάκης, Α., Δ. Παρσάνογλου και Μ. Παύλου (επιμ.), 2001, *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Χατζηασλάνη, Κορνηλία, Nd., «Ο Μοροζίνι στην Αθήνα», *Αρχαιολογία της Πόλης των Αθηνών*, Ηλεκτρονική Έκδοση
<http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_8.aspx> (τελευταία πρόσβαση 27 Μαΐου 2009).

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

ABSTRACT

“State, museums and commercialization of national heritage”

This paper is a contemporary approach to the utilization of national heritage today by their respective nation-states. The nations are imagined communities with collective references to myths or “invented traditions”. They were born to serve specific purposes, but since they exist, they influence and mold their needs through their myths. A nation is established through the collective memory of a shared past, which plays a decisive role in the formation, development, restructuring and strengthening of the symbolic content. Today the nations choose to screen in different ways their particular cultural elements, in order to attract more and more visitors through the organization and functioning of national museums and different exhibitions and thus, to increase the tourism and the national economy. However, nobody knows where the truth lies and what of all these that are merely presented, form a “constructed” truth. Perhaps museums are depicted as serving only symbolic profiling national greatness, obscuring what the nation fails to admit to the visitor and to itself because of *pain* or *shame*? The national ratio also often avoids referring to events which have injured the nation. In any case, the national museums are official dialogues with the past. They attempt to construct and narrate a story, while they operate as purely commercial enterprises. This “commercialization of national heritage” instantiates the nation. In conclusion, the present paper examines the role of the state, museums and economic (market) factors in this process of reification of the nation through some examples that do not come only from the case of Greece but also from other parts of the worlds.

KEY WORDS:

State, museums, commercialization, national heritage, nation, reification, “invented traditions”

Στυλιανή Λέτσιου, 10/2011

«Κράτος, Μουσεία και Εμπορευματοποίηση της Εθνικής Κληρονομιάς»

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ:

Η Στυλιανή Λέτσιου είναι πτυχιούχος του Τμήματος Βαλκανικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας (Φλώρινα) και κάτοχος δύο μεταπτυχιακών τίτλων, αφενός στην Πολιτική Επιστήμη από το Institut d'Etudes Politiques de Strasbourg (Université Robert Schuman) και αφετέρου στην Κοινωνική Ανθρωπολογία και Ιστορία από το Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου (Μυτιλήνη). Είναι Διδάκτωρ Οικονομικών και Πολιτικών Σπουδών στη σύγχρονη Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη του Τμήματος Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (Θεσσαλονίκη). Μιλά άπταιστα εννέα ξένες γλώσσες (αγγλική, γαλλική, ιταλική, γερμανική, ισπανική, ρωσική, ρουμανική, βουλγαρική και γεωργιανική). Ζει ανάμεσα στη Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα και εργάζεται ως ειδική σύμβουλος του Υφυπουργού Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας κυρίου Μάρκου Μπόλαρη.